

WHAT'S IN A NAME?

**Een sociologische studie omtrent de
familiennaam van een kind**

**In opdracht van de Raad van de Gelijke Kansen voor Mannen en
Vrouwen**

**Dr. Bert Maes
juni 2001**

Inhoudstafel

Vooraf	4
I. Maatschappelijk Debat	6
Familienamen	6
Vigerende wetgeving.....	7
Huidig systeem voorbijgestreefd?	9
Internationale normering	11
Regelgeving in andere Europese landen.....	13
Denemarken	13
Duitsland	14
Finland	15
Frankrijk.....	16
Griekenland.....	17
Ierland	17
Italië	18
Nederland.....	18
Portugal	18
Spanje.....	19
Verenigd Koninkrijk	19
Belgische oplossingen	20
Argumenten Pro en Contra.....	22
II. Sociologische Benadering	26
Onderzoeksopdracht	26
Sociologie en de studie van waarden.....	27
Waarden, doelen, normen en de naam van het kind.....	28
Onderzoekshypothesen.....	30
Onderzoeksproject.....	32
III. Onderzoeksresultaten	34
Keuze van een naam volgens regio	34
Keuze van een naam volgens provincie	34
Groep 1: keuze volgens regio.....	35
Groep 2: keuze volgens provincie.....	36
Keuze van een naam volgens type respondent	37
Keuze van een naam volgens leeftijd	37
Keuze van een naam volgens geslacht	37
Keuze van een naam volgens taal.....	38
Keuze van een naam volgens aard van de woonplaats	38
Groep 3: keuze volgens type respondent	39
Groep 4: keuze volgens type respondent – groepering keuze.....	40

Groep 5: keuze volgens leeftijdscategorie	41
Groep 6: samenvatting keuze volgens leeftijdscategorie	42
Groep 7: keuze volgens geslacht.....	43
Groep 8: samenvatting keuze volgens geslacht	44
Groep 9: Samenvatting Keuze volgens geslacht en type respondent.....	45
Groep 10: Samenvatting keuze volgens taal	46
Groep 11: keuze volgens de aard van de woonplaats	47
Keuze van een naam volgens beroepscategorie	48
Keuze van een naam volgens burgerlijke staat.....	48
Keuze van een naam volgens onderwijstype	48
Keuze van een naam volgens aard van het onderwijs	49
Groep 12: keuze volgens beroepscategorie.....	50
Groep 13: keuze volgens burgerlijke staat	51
Groep 14: keuze volgens onderwijstype	52
Groep 15: keuze volgens aard van het onderwijs	53
IV. Conclusies	54
BIJLAGEN: vragenlijsten Nederlands en Frans	

WHAT'S IN A NAME?

Sociologische studie omtrent de familienaam van een kind

Dr. Bert Maes

VOORAF

Zij heet Van Buitenburg. Hij heet Janssens.
Hun kinderen heten dus Janssens.
En waarom niet Van Buitenburg? Of Janssens-Van Buitenburg? Of Van Buitenburg-Janssens?

In ons land krijgen de meeste kinderen bij hun geboorte, naast uiteraard de voornaam, als familienaam, de naam van hun vader.

Dat is een ingewortelde traditie, verheven tot een principe dat werd vastgelegd in de Belgische wetgeving, ingebed in ons gewoonrecht en fervent toegepast door onze rechtbanken en vrederechters.

Het principe is ingeworteld in onze Belgische geschiedenis en kreeg inmiddels een niet te onderschatten symbolische waarde mee: door de familienaam krijgt men immers in onze samenleving een identiteit mee, een vaste band met de dichte en soms heel verre familie en met zijn "historische wortels".
Iedere persoon 'leeft' met die naam en wordt hiermee door anderen 'herkend' en - zo mogelijk - 'erkend' in alle sectoren van de samenleving.

Dat principe berust ook op een sociologisch model, typisch voor onze samenleving: dat van het gezin, wettelijk beschermd en in principe onuitwisbaar, gebaseerd op het huwelijk en onder de hoge bescherming en het gezag van de echtgenoot/vader, de 'patriarch'.

Het gezin blijft in onze samenleving zijn waarde behouden. Dat wordt heel duidelijk bewezen door héél recent sociologisch onderzoek (cfr. infra).
Maar het model dat lange tijd aan de basis lag van dat gezin, is vandaag voorbijgestreefd. Het werkt niet meer. Het is niet meer aangepast en het wordt - zelfs door de feiten - sterk gecontesteerd. Het wordt zelfs ingelopen door de rechtspraak. Het wordt zelfs gecontesteerd door de internationale regelgeving en komt in feite niet meer overeen met tal van onze (Belgische) engagementen bij internationale en Europese organisaties. Die organisa-

ties veroordelen iedere discriminatie tussen man en vrouw, ook de discriminatie inzake de overdracht van een familienaam aan de kinderen.

De discriminatie inzake de naamgeving is zo diep in onze gewoonten ingeworteld dat wij er dagelijks mee leven, zonder het nog te beseffen. Getuige daarvan het begrip 'patroniem' (afgeleid van 'pater' en 'nomen'), dat wel eens gebruikt wordt in de plaats van het woord 'familienaam' en dus een zichtbaar overblijfsel is van onze op patriarchale leest geschoeide feodale samenleving.¹

What's in a name? Blijkbaar steekt er in die familienaam dus meer dan men altijd heeft vermoed en langzaam maar zeker is er rond de "naamgeving" een maatschappelijk debat ontstaan. Vandaar ook de misschien raar klinkende naam voor deze studie.

Dat debat is nog volop aan de gang en met deze sociologische studie hopen wij dat debat een beetje 'bij te kruiden'. Meer nog, het maatschappelijke debat is in ons land (zoals verder zal blijken) op een punt gekomen dat blijkbaar een voldoende basis vormt om het Belgische 'naamrecht' te gaan wijzigen. Wij hopen dus niet allen 'bij te kruiden' maar ook die basis te verstevigen in het vooruitzicht van een nieuwe wetgeving. Eenvoudig zal die nieuwe verankering niet zijn. Er is heel wat wetgevend werk aan de winkel!

¹ Dat is meteen ook de reden waarom wij in deze studie het begrip "familienaam" zullen hanteren en nergens het woord "patroniem" zullen gebruiken ... dat overigens in geen enkel Nederlands woordenboek voorkomt. Dit commentaar over het begrip patroniem lezen we in de Toelichting bij het wetsvoorstel van Claudine Drion en Fauzaya Talhaoui van 24 november 1999 "tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek, teneinde bij de naamsoverdracht op het kind discriminatie tussen mannen en vrouwen weg te werken", Kamer van Volksvertegenwoordigers, Doc. nr. 50-0283/001 (1999-2000), pag. 3.

I. MAATSCHAPPELIJK DEBAT

We zegden het in de inleiding: de waarde die aan het gezin wordt gehecht en het sociologisch model dat aan de basis ligt van dat gezin, worden in vraag gesteld.

Er is hierrond een maatschappelijk debat ontstaan, niet alleen bij ons maar in alle Westerse landen. En in dat debat worden dan waarden betrokken zoals de eerbied voor de vrije keuze van de ouders, de gelijkheid van mannen en vrouwen op alle gebied, ook inzake de naamgeving aan hun afstammelingen en de non-discriminatie van kinderen volgens de wijze van afstamming².

In wat volgt geven wij een beknopt idee van de elementen die in dit maatschappelijk debat aan bod komen, zowel voor ons land als voor andere Europese landen. Uiteraard gaat onze aandacht ook naar de inhoud van dit debat, al zal die ook in de volgende hoofdstukken uitvoeriger aan bod komen.

Familienamen

Dit is niet de plaats om een inleiding in de familiekunde te geven. Toch willen wij een samenvatting geven van een recent interview met André Braet, voorzitter van de Aalsterse afdeling van de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde, in Het Nieuwsblad en De Gentenaar³ en waarin op een heel beknopte manier de herkomst van onze familienamen uit de doeken wordt gedaan.

Familienamen zijn in feite een vrij recente vinding in de Westerse geschiedenis. Tot vóór 1200 hadden we alleen maar een voornaam. De opkomst van de steden maakte familienamen noodzakelijk. Maar dan nog duurde het tot 1794⁴ vooraleer hierover een wetgeving kwam.

Tot voor 1200 kreeg iedereen, in onze contreien ten minste, één enkele Germaanse naam. Een voornaam dus, die niet bij de geboorte maar bij het doopsel werd gegeven.

Omdat mensen toen in kleine groepen leefden, was verwarring tussen mensen met dezelfde naam bijna niet mogelijk. Twee mensen met dezelfde naam waren zelfs vrij uitzonderlijk want de lijst met Germaanse voornamen is heel uitgebreid.

In de 13e eeuw echter trad er in onze contreien een grondige verandering op in het maatschappelijk bestel: de verstedelijking.

² Wij doelen hier op de discriminatie tussen 'natuurlijke' en 'wettige' kinderen. In ons land bijvoorbeeld is die discriminatie slechts gedeeltelijk weggewerkt door de thans vigerende wet van 1987 (zie infra).

³ Interview van Paul Demeyer in Het Nieuwsblad - De Gentenaar van vrijdag 7 juni 2001, pag. 3, onder de titel "Toen Godfried naar de stad ging. Familienamen pas in gebruik sinds dertiende eeuw".

⁴ Wet van 6 Fructidor Jaar II (23 augustus 1794).

Mensen gingen in grotere groepen samenleven waardoor de kans op naamsverwarringen almaar groter werd. Er was plots nood aan een middel om de ene Godfried en de ene Hildebrand te onderscheiden van een andere Godfried en een andere Hildebrand. Dat middel werd de bijnaam. Die bijnaam koos men niet, die kreeg men.

Genealogen onderscheiden vier soorten bijnamen. De patroniemen of afgeleiden van de naam van de vader (Peeters, Jans), de herkomstnamen (Van Impe, Van Gent), beroepsnamen (Desmet, De Brouwer) en de echte bijnamen die verwijzen naar een karaktertrek of een uiterlijk kenmerk (De Witte, De Lange).

Zo ontstond er iets van een stramien om de ene stedeling van de andere te onderscheiden, maar men bleef er niet noodzakelijk heel de tijd aan vasthouden. Precies omdat men zelf de naam niet koos, maar omdat die door anderen werd gegeven, gebeurde het nogal eens dat men tijdens zijn leven geregeld eens van naam veranderde. Als een zekere De Witte bijvoorbeeld in een andere omgeving ging wonen, dan was het heel goed mogelijk dat de mensen daar niet zozeer De Witte in die man zagen maar wel De Grote.

In de 15e eeuw verbeterden de leefomstandigheden. Daardoor daalde de kindersterfte en steeg het bevolkingsaantal. En om verwarring te vermijden tussen zoveel mensen meer, is men stilaan begonnen met het geven van 2 namen. Dat ging zo: een zoon van Godfried De Grote legde strooien daken. Dus werd de zoon voortaan 'De Grote alias De Dekker' geheten.

Maar ook dat systeem ging op de duur verwarrend werken, want toen diezelfde zoon van Godfried zelf kinderen kreeg kon hij kiezen welke naam hij doorgaf: ofwel De Grote, ofwel De Dekker, ofwel beide namen. Meer nog: hij kon het ene kind De Grote noemen en het andere De Dekker.

Een strikte regeling drong zich dus op. En dat werd die fameuze wet van 6 Fructidor Jaar II (23 augustus 1794).

Vigerende wetgeving

De thans vigerende Belgische wet is die van 31 maart 1987, de 'Wet tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de afstamming' die een aantal artikelen van het Burgerlijk Wetboek wijzigt.⁵

Uit de voorbereidende documenten blijkt duidelijk dat het er de wetgever toen vooral om te doen was een aantal bepalingen van het Burgerlijk Wetboek aan te passen inzake de afstamming, vooral dan de afstamming van de buiten het huwelijk geboren kinderen.

⁵ Belgisch Staatsblad van 27 mei 1987, pp.8250-8270. Memorie van Toelichting: Senaat, Doc. 305 (1977-1978) – nr. 1. Rapport van de Senaatscommissie voor de Justitie (rapporteur Mevr. Staels-Dompas), Senaat, Doc 904 (1984-1985) – nr. 2

De Memorie van Toelichting is terzake duidelijk: 'Een van de fundamentele principes van het Belgisch recht is de gelijke behandeling van allen (Art. 6 van de Grondwet). Hoewel over het algemeen dit beginsel vrij consequent toegepast wordt in de wetgeving, komt er een merkwaardige uitzondering op voor. Wat hun verhoudingen met hun ouders, kinderen en familieleden betreft, worden de leden van de Belgische samenleving verschillend behandeld, al naargelang de afstamming waarop de verwantschap gebaseerd is, binnen of buiten het huwelijk vastgesteld wordt.

Zowel bij juristen als bij de publieke opinie wint de overtuiging steeds meer veld dat een einde moet worden gemaakt aan de discriminatie waarvan deze kinderen het slachtoffer zijn.'⁶

Een eerste stap in die richting was al gezet met de wet van 10 februari 1958, die de mogelijkheid heeft ingevoerd om bepaalde in overspel verwekte kinderen te erkennen en te wettigen. De wet van 21 maart 1969 heeft deze hervorming doorgezet: enerzijds werden de voorwaarden voor adoptie verruimd en anderzijds werd wettiging door adoptie mogelijk gemaakt.

Die wet van 1987 is nu aan herziening toe.

Een beknopte maar duidelijke omschrijving van de huidige wettelijke situatie vinden we in het advies n° 14 van de Raad van de Gelijke Kansen voor Mannen en Vrouwen van 21 maart 1997, betreffende de naam van het kind, evenals in het wetsvoorstel van Senator Sabine de Béthune van 14 januari 2001 'tot wijziging van artikel 335 van het Burgerlijk Wetboek inzake de familienaam van het kind'.⁷

- Volgens de huidige wettelijke regeling (artikel 335 van het Burgerlijk Wetboek, gewijzigd door de wet van 31 maart 1987) draagt een kind in veruit de meeste gevallen de familienaam van de vader.
- Een kind waarvan alleen de afstamming van vaderszijde vaststaat of waarvan de afstamming van vaders- en moederszijde gelijktijdig vast komt te staan, draagt eveneens de naam van de vader.
- Slechts in enkele gevallen draagt een kind de familienaam van de moeder namelijk:
 - wanneer enkel de moederlijke afstamming vaststaat (artikel 335, §2);
 - wanneer de moederlijke én de vaderlijke afstamming tegelijkertijd zijn komen vast te staan maar het een door de vader in overspel verwekt kind betreft (artikel 335, §1, in fine);
 - wanneer de vaderlijke afstamming wordt vastgesteld na de moederlijke afstamming, en de ouders geen verklaring hebben afgelegd voor de ambtenaar van de burgerlijke stand dat het kind de familienaam van de vader zal dragen (artikel 335, §3, eerst lid);
 - wanneer de ouders wel degelijk een verklaring hebben afgelegd maar het gaat om een door de vader in overspel verwekt kind en de echtgenote met wie de vader gehuwd was op het ogenblik van de vaststelling van de afstamming weigert haar in-

⁶ Senaat, Doc 305 (1977-78) – nr. 1, op.cit. pag. 1.

⁷ Senaat, Doc. 2-297 (1999-2000) – nr. 1.

stemming te geven tot de toekenning van de naam van haar echtgenoot aan het kind (artikel 335, §3, tweede lid).

De facto wordt dus de familienaam van de moeder geabsorbeerd door die van de vader. Die praktijk vindt zijn oorsprong in een Franse wet van 6 Fructidor, jaar II (25 augustus 1794)⁸, waarvan artikel 1 bepaalt dat elke burger verplicht is uitsluitend de familienaam te dragen die in zijn geboorteakte staat vermeld.

De familienaam van het kind werd echter niet eens rechtstreeks in de geboorteakte (voorzien in die wet van 6 Fructidor) vermeld, wel de familienaam van de beide ouders. Het feit dus dat de familienaam van de moeder in België niet overdraagbaar is, vloeit dus niet onmiddellijk voort uit wettelijke bepalingen. En toch verkondigen zowel de rechtspraak als de rechtsleer unaniem dat het kind wettig de familienaam van de vader draagt. Beide rechtsbronnen beriepen zich daarvoor op een oude Germaanse traditie die een patriarchale opvatting over het gezin inhield.

We moeten dus besluiten dat niet de geboorteakte maar wel een flink ingewortelde traditie, gekoppeld aan de afstamming die in de geboorteakte tot uiting komt, de familienaam van de “afstammelingen” bepaalt.

Meteen worden in het reeds genoemde advies n° 14 van de Raad van de Gelijke Kansen, als gevolg van die vaststelling, een aantal argumenten aangereikt die pleiten tegen het huidige systeem.

Huidig systeem voorbijgestreefd?

De Raad verwijst o.a. naar de aanbeveling van 28 april 1995 van de Assemblee van de Raad van Europa. De naam van een persoon, aldus die aanbeveling, is kenmerkend voor de identiteit van die persoon en daarom is de keuze van die naam van essentieel belang. Bovendien maakt de familienaam voor de drager ervan een persoonlijkheidsrecht uit en verwijst hij naar een biologische herkomst: het behoren tot een gezin.

Door de familienaam van de moeder te negeren, verloochent men echter, juridisch en administratief, de biologische band tussen moeder en kind. Het gebruik van de naam van de vader is dan gebaseerd op de ingewortelde overtuiging dat de man de enige economische inkomstenbron is van het gezin en dat de vrouw zich in een afhankelijkheidspositie, zeg maar een ondergeschikte positie, bevindt.

Doordat de kinderen in het huidige systeem automatisch de naam van de man krijgen, wordt de vrouw nog altijd in de anonimiteit gedwongen.

⁸ Het principe zelf van de onveranderbaarheid van de familienaam is geleidelijk gegroeid tussen de 16e en de 18e eeuw en werd uiteindelijk in de wet van 6 Fructidor (1794) vastgelegd. Vanaf dat ogenblik was het zelfs strafbaar om een andere naam te nemen dan de naam die bij de geboorte werd toegekend.

Het moderne gezin is echter niet meer gebaseerd op de traditionele rolpatronen: de moeder werkt steeds meer buitenshuis; in steeds meer gezinnen zijn er twee verdiemers; steeds meer kennen we éé noudergezinnen - in 1996 bijvoorbeeld waren er in ons land 40% echtscheidingen vanuit het eerste huwelijk.

Een verandering van het huidige patriarchale systeem dringt zich echter niet alleen op om de discriminatie tegen te gaan tussen mannen en vrouwen maar ook om een oplossing te vinden voor de huidige vorm van discriminatie tussen de kinderen onderling.

Door de – thans vigerende - wet van 31 maart 1987 zijn in belangrijke mate de discriminaties weggewerkt tussen de ‘wettige’ en de ‘natuurlijke’ kinderen. (Dat was overigens de belangrijkste bedoeling van die wet, zoals we hoger reeds hebben uitgelegd). Doordat echter een natuurlijk kind, waarvan de vader het kind niet heeft erkend, de naam draagt van de moeder, wordt dit kind gebrandmerkt als hebbende geen vader. Bovendien wordt de moeder steeds aangewezen als ongehuwde moeder met kinderen.

Om al die redenen is het Bureau van de Raad van de Gelijke Kansen voor Mannen en Vrouwen van mening dat het huidige systeem, dat een discriminatie blijft inhouden tussen mannen en vrouwen inzake de familienaam, onaanvaardbaar is.

Het Bureau van de Raad is echter niet meteen voorstander van het systeem waarbij automatisch wordt geopteerd voor de familienaam van de moeder. Hierdoor zou volgens het Bureau een ongelijke behandeling ontstaan tegenover de vader. Dergelijk voorstel zou overigens in strijd zijn met de resolutie 78/37 aangaande de gelijkheid van echtgenoten in het burgerlijk recht, zoals die werd aangenomen door het Comité van ministers van de Raad van Europa op 27 september 1978 die bepaalt dat aan beide echtgenoten gelijke rechten moeten worden toegekend voor wat betreft de toekenning van een familienaam aan hun kinderen. Bovendien wil het Bureau de fundamentele rol en de verantwoordelijkheid van de vader in het gezin blijven onderstrepen.⁹

Daarom opteerde het Bureau van de Raad van de Gelijke Kansen voor Mannen en Vrouwen voor volgende regeling:

Bij de geboorte van het eerste kind van het gezin kunnen de ouders kiezen voor de familienaam van één van beide ouders of voor beide namen. Indien men kiest voor de dubbele familienaam, wordt de alfabetische volgorde gerespecteerd. Wordt geen keuze gemaakt, dan krijgt het kind automatisch de naam van de moeder. De vader heeft in voorkomend geval het recht om naar de jeugdrechtbank te stappen binnen een termijn van twee maanden volgend op de dag van de geboorte.

Volgens het Bureau moet de naamkeuze voor het eerste kind van een gezin bepalend zijn voor alle volgende kinderen.

Dit voorstel van regeling wordt ingegeven door de overweging dat bij de naamkeuze voor een kind, het belang van dat kind centraal moet staan, zoals dat overigens voorzien is in artikel 3.1 van het Verdrag van New York betreffende de rechten van het kind.

⁹ Dit standpunt wordt duidelijk gemaakt in het advies nr. 1 van de Raad van de Gelijke Kansen getiteld “Verdeling van de Zorgtaken”.

Door deze aanbeveling uitvoerig op te nemen is deze studie, moge het al meteen duidelijk zijn dat niet alleen juridische, morele en filosofische aspecten verbonden zijn aan de naam van een kind, maar ook een hele boel belangrijke sociologische aspecten.

Vooraleer we tot die sociologische benadering komen echter, gaan we eerst nog even uitvoeriger in op de normen die door internationale organisaties werden uitgevaardigd omtrent deze materie, op de systemen die momenteel in andere Europese landen bestaan en op de argumenten pro en contra de verschillende mogelijke regelingen.

Internationale normering

De Verenigde Naties maar ook en vooral de Raad van Europa hebben herhaaldelijk het gelijkheidsprincipe bij het doorgeven van de familienaam onderstreept.

In het verslag van de Franse volksvertegenwoordiger Gérard Gouzes, uitgebracht voor de *Assemblée Nationale* (Doc. nr. 2911 van 1 februari 2001) namens '*la commission des lois constitutionnelles, de la législation et de l'administration générale de la République*', vonden we een duidelijk overzicht van deze internationale normen.¹⁰

In algemene zin wordt het recht op een naam, als basiselement voor de identiteit van iedere persoon, 'geconsacreerd' in het Internationale Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten van 16 december 1966. Hierin wordt namelijk gesteld (artikel 24,2°) dat ieder kind onmiddellijk na zijn geboorte moet worden geregistreerd en een naam moet krijgen. Dat principe wordt vervolgens hernomen in artikel 7,1° van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind van 26 januari 1990¹¹. In artikel 8,1° van diezelfde conventie lezen we: '*De staten die partij zijn, verbinden zich tot eerbiediging van het recht van het kind zijn identiteit te behouden, met inbegrip van zijn nationaliteit, naam en zijn familiebetrekkingen, zonder onrechtmatige inmenging.*'

In het Verdrag inzake de Uitbanning van alle vormen van discriminatie tegenover vrouwen, het zogenaamd 'Vrouwenverdrag' (New York, 18 december 1979), staat in artikel 16, 1°: '*De Staten die partij zijn bij dit Verdrag, nemen alle passende maatregelen om discriminatie jegens de vrouw in alle aangelegenheden betreffende huwelijk en familiebetrekkingen uit te bannen, en verzekeren in het bijzonder, op basis van gelijkheid van de man en de vrouw: (...) punt g) dezelfde persoonlijke rechten als echtgenoot en echtgenote, met inbegrip van het recht een achternaam, een beroep en een werkkring te kiezen.*'¹²

¹⁰ Het verslag Gouzes had betrekking op twee wetsvoorstellen '*relative au nom patronymique*' (nr. 1709 van Gérard Gouzes zelf en nr. 132 van Janine Jambu) en op een voorstel '*relative à la transmission du nom de famille et permettant de choisir pour les enfants le nom du père ou celui de la mère*' (nr. 1012 van Marie-Jo Zimmermann).

¹¹ Aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op 20 november 1989 te New York. Tekst in het Belgisch Staatsblad van vrijdag 17 januari 1992, nr 12, pp. 805-826.

¹² Een aantal landen, waaronder België en Frankrijk, hebben op dat ogenblik wel enige reserves gemaakt bij de Verenigde Naties omtrent de onmiddellijke toepassing van deze Conventie o.a. voor wat de naam betreft.

Binnen de Raad van Europa kwam pas einde van de jaren zeventig een proces op gang, langzaam maar zeker, om ook voor de toekenning van de familienaam de gelijkheid van mannen en vrouwen te doen gelden. Het maatschappelijk debat kwam toen goed op dreef.

In 1978 was er de resolutie nr. 78/37 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa, goedgekeurd op 27 september 1978, om de gelijkheid van echtgenotes en echtgenoten in het burgerlijk recht te verzekeren en te promoveren. De lidstaten worden daarin duidelijk verzocht '*... de considérer la possibilité de prendre les mesures nécessaires afin d'accorder aux deux époux des droits égaux en ce qui concerne l'attribution du nom de famille aux enfants.*'

Datzelfde Comité van Ministers keurt voorts op 5 februari 1985 een aanbeveling goed (nr. R/85) betreffende de juridische bescherming tegen discriminatie op basis van geslacht en verwijst daarbij uitdrukkelijk naar het juridische regime inzake de naamgeving.

Ook de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa laat zich niet onbetuigd en keurt in 1995 een aanbeveling goed (nr. 1271) '*... relative aux discriminations entre les hommes et les femmes pour le choix du nom de famille et la transmission du nom des parents aux enfants*'. De aanbeveling laat niets over aan duidelijkheid: '*L'Assemblée rappelle que le nom est un élément qui caractérise l'identité des personnes et dont le choix revêt à ce titre une importance considérable. La perpétuation des discriminations entre les hommes et les femmes dans ce domaine est donc inacceptable*'.

In die voorwaarden, zo stelt de Assemblee '*... il convient qu'un effort déterminé conduise rapidement les Etats membres du Conseil de l'Europe à aligner leur législation en conformité avec les grands principes d'égalité*'.

In de aanbeveling nr. 1362 van 1998 is de Assemblee nog duidelijker en dringt er bij het Comité van Ministers op aan '*... de demander à chaque Etat membre de lui préciser dans quel délai il s'engage à se mettre en conformité avec les principes de non-discriminations (...)*'.

In punt 6 van deze aanbeveling stelt de Assemblee ten slotte in niet mis te verstane bewoordingen: '*Par ailleurs, et comme elle l'avait déjà demandé dans sa Recommandation 1271 (1995), l'Assemblée recommande au Comité des Ministres du Conseil de l'Europe de recenser les Etats membres qui maintiennent des discriminations sexistes et de leur demander de prendre les mesures appropriées:*

- 1. pour établir une égalité stricte entre le père et la mère pour la transmission du nom aux enfants ;*
- 2. pour assurer une égalité stricte en cas de mariage pour le choix éventuel d'un nom de famille commun aux deux époux ;*
- 3. pour supprimer toute discrimination dans le régime juridique de l'attribution de nom entre enfant légitime et enfant naturel.*'

De Europese conventie voor de bescherming van de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden van 4 november 1950 bevat geen expliciete voorzieningen inzake de overdracht van de familienaam. Toch heeft het Europees Hof voor de Rechten van de

Mens in Straatsburg, in het arrest *'Burghartz c/ Suisse'* van 22 februari 1994, zich op het verdrag gebaseerd – met name op de bepalingen inzake discriminatie op basis van geslacht (artikel 14 van de Conventie) – om een duidelijke veroordeling uit te spreken inzake de overdracht van de familienaam.

Artikel 14 van de Conventie luidt: *'Het genot van de rechten en vrijheden die in dit Verdrag zijn vermeld, moet worden verzekerd zonder enig onderscheid op welke grond ook, zoals geslacht, ras ...'*.

Verder ingaan op dit arrest zou ons echter te ver leiden¹³, maar uit het arrest blijkt duidelijk dat volgens het Europees Hof het respect voor de Mensenrechten voorzien in de Europese Conventie meteen ook de gelijkheid veronderstelt tussen man en vrouw (verwijzend naar dit artikel 14) inzake de overdracht van de familienaam. Dit brengt professor Pinto ertoe, in 1994, aangaande de Franse situatie te stellen: *'L'état actuel de notre droit, qui maintient la suprématie du nom de famille du mari, contraire à la Convention européenne (...), est devenue caduque'*.¹⁴

Regelgeving in andere Europese landen

Een kort overzicht van de situatie in een 10-tal Europese landen zal meteen aantonen dat het maatschappelijk debat waarover we het hadden, in heel Europa plaatsvindt en in vele landen al tot een fundamentele aanpassing van de wetgeving heeft geleid.

We volgen in onze opsomming de alfabetische volgorde van de landen waarvan we de wetgeving hebben kunnen opsporen.

In principe geven we enkel de regeling die in deze landen wordt aangenomen voor een wettig kind. Indien voor de naamgeving aan natuurlijke kinderen of bij adoptie speciale regels werden ingevoerd, dan worden die vermeld, anders niet. Voor natuurlijke kinderen wordt immers in principe altijd de naam van de moeder aanvaard; bij adoptie kan bijna overal de naam van de adoptanten worden toegekend, meestal afgeleid vanuit de regels geldend voor wettige kinderen.

Denemarken

De Deense wet voorziet erin dat, wanneer de twee ouders dezelfde familienaam dragen – dat wil zeggen: als ze samen op het ogenblik van hun huwelijk die keuze hebben gemaakt – hun kind ook die naam moet krijgen.

Als dat niet zo is - zonder dat rekening moet worden gehouden met het feit of het kind al of niet 'wettig' is - krijgt het kind de naam die door de personen die de ouderlijke macht over het kind uitoefenen wordt opgegeven, op voorwaarde dat het de naam is van één van de beide ouders op het ogenblik van de registratie van het kind.

¹³ Wij kunnen wel verwijzen naar: Roger Pinto, 'La liberté de choix du nom de famille devant la Cour européenne des droits de l'homme: Arrêt du 22 février 1994 Burghartz c/ Suisse', in : La Gazette du Palais, 14-15 september 1994.

¹⁴ Ibidem

Ook is het toegelaten dat de naam wordt gegeven die één van beide ouders kreeg bij de geboorte. De naam van de vader kan alleen worden opgeëist als zijn vaderschap vaststaat.

Dit lijkt een niet zo eenvoudige regeling. Daarom wordt er ook in voorzien dat de naamkeuze moet gebeuren binnen een termijn van 6 maanden na de dag van de geboorte.

De Deense wet voorziet niet in de mogelijkheid van 'samengestelde' namen (bijv. van vader én van moeder), tenzij voor een ganse betrokken familie hiervoor een procedure wordt ingesteld en dat ervoor betaald wordt.

Ter verduidelijking bij deze niet zo 'evidente' regeling voegen wij eraan toe dat de Deense wet erin voorziet dat, op het ogenblik dat ouders huwen, aan het kind - dat ze reeds hadden vóór hun huwelijk - het 'oordeel' van hun naam mogen geven, die ze dus (in gezamenlijk overleg) kiezen bij hun huwelijk. Het kind moet wel zijn toestemming geven als het op het ogenblik van dat huwelijk ouder is dan 12 jaar.

Een verdere specificatie in de Deense wetgeving is dat, ingeval van adoptie, de regels inzake naamgeving zoals hoger beschreven van toepassing blijven, maar dat het kind, indien het ouder is dan 12 jaar, wel zijn toestemming moet geven voor een eventuele nieuwe naam.

Besluit: de reeds sinds lang geldende Deense wetgeving – die volgens onze recente informatie toch aan herziening toe zou zijn – ontsnapt wellicht op het randje aan de niet-discriminatieregels van het Europese Verdrag. In feite wordt niet bij de geboorte van een kind beslist welke naam het zal krijgen, maar wel bij het 'eventuele' 'voorafgaande' huwelijk van de ouders. De naam van de moeder bijvoorbeeld is enkel mogelijk als bij dat huwelijk wordt beslist dat beide echtgenoten vanaf hun huwelijk de naam van de vrouw zullen gebruiken. Samengestelde namen zijn alsnog niet toegelaten. Indien het niet om kinderen gaat geboren uit een 'wettig' huwelijk, dan kan ofwel de naam van de man, ofwel de naam van de vrouw, of de naam die één van beide kregen bij hun geboorte, worden toegekend.

Duitsland

In Duitsland is het maatschappelijk de debat over de naam van een kind al lang aan de gang. Wellicht heeft dit te maken met het feit dat tot in het midden van de 19e eeuw de naamgeving werd beschouwd als een privé-aangelegenheid. Het gevolg was dat, toen reeds, kinderen dikwijls enkel de naam van hun moeder kregen.

Pas op het einde van de 19e eeuw kwam hierin verandering door een wetgevende bepaling (1896) dat de vrouw officieel de naam van haar man moet dragen.

Die regel heeft dan wel stand gehouden tot het begin van de jaren vijftig. De Duitse Grondwet van 1949 voorzag immers in de juridische gelijkheid van mannen en vrouwen en stelde dat iedere inbreuk op dit principe moest worden rechtgezet vóór 1953.

Zo gezegd, zo gedaan, voor wat de non-discriminatie betreft. Voor de naam van het kind ging het wel iets trager.

Maar toch: de wet van 14 juni 1976 voorzag reeds in de mogelijkheid om ofwel de naam van de vader ofwel die van de moeder toe te kennen aan hun kinderen ... alhoewel, ingeval van twijfel en bij contestatie, de naam van de vader toch wel doorslaggevend bleef.

En precies dat laatste – het doorslaggevend effect van de naam van de man – heeft gezorgd voor een even doorslaggevende uitspraak van het Duitse *Bundesverfassungsgericht* van 5 maart 1991 dat stelde dat deze bepaling (voorzien in artikel 1355 van het Duitse Burgerlijk Wetboek) ongrondwettelijk was en dus aan herziening toe was.

Interessant is wel het advies van dat grondwettelijk hof aan de *Bundestag*: het Hof stelde namelijk voor om ofwel de naam van de vader toe te kennen aan het eerste kind, ofwel de naam van moeder, ofwel de naam van beide in een zelf gekozen volgorde of – bij onenigheid – de naam van beide echtgenoten in een volgorde volgens lottrekking.

En die herziening gebeurde in 1993, niet letterlijk volgens de voorstellen van het hof, maar wel volgens onderstaande regeling. Wij voegen er meteen wel aan toe dat de Duitse wetgeving pas in 1998 het onderscheid tussen wettige en natuurlijke kinderen heeft afgeschaft in het Burgerlijk Wetboek.

Het huidige Duitse burgerlijk wetboek (artikel 1616) voorziet erin dat wettige kinderen bij hun geboorte de naam dragen van hun ouders. Als deze laatste bij hun huwelijk geen gemeenschappelijke naam hebben gekozen, dan krijgen de kinderen ofwel de naam van de vader, ofwel de naam van de moeder, via een officiële 'naamverklaring' bij de ambtenaar van de burgerlijke stand. De beslissing van de ouders bij het eerste kind geldt ook voor alle volgende kinderen.

Finland

De Finse regeling voor de toekenning van een familienaam aan kinderen ligt vast in de wet nr. 253 van 1991. Volgens deze wet komt de naamkeuze toe aan de personen die de ouderlijke macht uitoefenen. Als de ouders bij hun huwelijk een gemeenschappelijke naam hebben gekozen, dan gaat deze naam over op hun kinderen.

Indien die gemeenschappelijke naam er niet is – en onafgezien van het feit of het al of niet om een wettig kind gaat – beslissen de personen die de ouderlijke macht over het kind uitoefenen over de familienaam ervan en op voorwaarde dat het gaat om de naam van één van beide ouders.

De naamkeuze moet gebeuren ten laatste 2 maanden na de geboorte. Als dat echter niet het geval is, dan krijgt het kind automatisch de naam die de moeder draagt op het ogenblik van de aangifte bij het bevolkingsregister.

Frankrijk

Zoals in ons land draagt in Frankrijk een kind nog steeds de naam van de vader, maar ook hier is het maatschappelijk debat op een punt gekomen dat er snel een nieuwe wettelijke regeling zal komen.

Zoals in België is het principe van het doorgeven van de '*nom patronymique*' geleidelijk gegroeid tussen de XVIe en de XVIIIe eeuw om uiteindelijk vastgelegd te worden in die fameuze wet van 6 Fructidor Jaar II (23 augustus 1794). In 1870 wordt de schrijfwijze van de familienamen definitief vastgelegd dankzij de invoering van het '*livret de famille*'. Zij die vanaf dat ogenblik hun naam nog wijzigen of een andere naam kiezen, stellen zich zelfs bloot aan strafrechterlijke sancties (strafwetboek artikelen 433-19 en 433-22). De procedures voor naamverandering werden heel strikt bij wet geregeld en de wet van 11 Germinal Jaar XI, die tot voor kort nog steeds van kracht was, stond in slechts zeer beperkte mate enkele uitzonderingen toe. De weinige teksten die ondertussen werden aangenomen, inbegrepen de wet nr. 93-22 van 8 januari 1993 (die nochtans de wet van 11 Germinal Jaar XI afschafte) brachten alleen maar enkele oppervlakkige versoepelingen aan in het systeem van de naamgeving.

Artikel 312 van het Franse burgerlijk wetboek stelt '*L'enfant conçu pendant le mariage a pour père le mari*'. De overdracht van de familienaam van de vader komt nergens in het burgerlijk recht voor. In artikel 57 inzake de geboorteakte, is er alleen sprake van de voornamen. De bestaande regel inzake de overdracht van de familienaam van de vader behoort uitsluitend tot het gewoonterecht. Maar de rechtbanken hebben die 'gewoonte' wel altijd heel formeel toegepast.

Frankrijk zit dus met eenzelfde probleem als in ons land: een wet die dringend aan herziening toe is.

Maar Frankrijk staat momenteel misschien een stapje verder, want op 8 februari 2001 hebben de Franse volksvertegenwoordigers een wetsvoorstel goedgekeurd '*relative au nom patronymique*'. In dat voorstel wordt aan de ouders de vrije keuze gelaten bij de naamgeving: ofwel de naam van de vader, ofwel de naam van de moeder, ofwel de naam van beide ouders.

Alhoewel het voorstel op 8 februari werd goedgekeurd met een ruime meerderheid van de *Assemblée Nationale*, is de nieuwe regeling nog niet voor morgen. De Franse regering zou de voorgestelde hervorming niet gunstig gezind zijn, vooral omwille van de vele technische problemen die de toepassing ervan zou meebrengen. Daarom heeft de Franse regering een tweede lezing van de tekst gevraagd aan de *Assemblée Nationale*, nadat weliswaar de tijd werd genomen voor een zeer ruim maatschappelijk debat over de hele kwestie.

Zoals verder in deze studie moge blijken zitten wij in ons land, op het eerste gezicht, met identiek hetzelfde probleem.

Griekenland

Volgens de Griekse wetgeving draagt een wettig kind ofwel de naam van één van de beide ouders, ofwel een combinatie van de namen van beide ouders. Die familienaam moet wel worden vastgelegd in een onherroepbare verklaring van de beide ouders nog vóór hun huwelijk. Die verklaring gebeurt ofwel bij notariële acte, ofwel bij de instantie die

gemachtigd is het huwelijk af te sluiten. Als er geen dergelijke verklaring is, dan draagt een kind automatisch de naam van de vader. In geen enkel geval mag de familienaam van een kind uit meer dan twee namen bestaan.

Een kind dat buiten het huwelijk geboren is, draagt automatisch de naam van de moeder. Later kan, bij notariële acte, de naam van de echtgenoot van de moeder worden toegevoegd.

Ierland

In het Ierse recht is er niets voorzien voor de overdracht van de familienaam aan wettige kinderen. Ingevolge het gewoonterecht draagt het wettige kind de naam van de vader. Maar de ouders kunnen zelf ook beslissen om de naam van de moeder te geven, of de naam van beide ouders gescheiden door een koppelteken, of zelfs eender welke andere naam die door de ouders wordt gekozen.

Het minste wat men kan zeggen is dat dergelijk systeem vragen oproept.¹⁵

De naam van het kind wordt opgenomen in de aangifte van de geboorte evenals in een officiële geboorteakte. Die geboorteakte kan worden gewijzigd via de procedure van de zgn. ‘*deed poll*’, een eenzijdige akte onder ede die weliswaar moet worden gevalideerd door de rechtbank.

Voor een natuurlijk kind kan de moeder de naam kiezen. Ze kan zelfs die van de vader kiezen, zelfs als het kind door deze laatste niet erkend is.

Op het ogenblik van de ‘wettiging’ (erkenning) van een natuurlijk kind wordt een nieuwe geboorteakte opgesteld.

Voor adoptie gelden gelijkaardige regels; alleen is er dan geen sprake van een geboorteakte maar van een adoptieakte.

Hoewel tamelijk vooruitstrevend op het eerste gezicht, lijkt ons enige aanpassing van dit Ierse model van het naamrecht niet uitgesloten te zijn in de nabije toekomst.

Italië

Zoals in Frankrijk en in België geldt ook in Italië nog steeds de “gewoonte” dat een wettig kind de naam van de vader krijgt. Noch in de grondwet, noch in het burgerlijk recht is er nochtans sprake van de overdracht van de familienaam. Samen met België en Frankrijk is Italië dus nog één van de Europese landen waar de wetgeving inzake de naamgeving

¹⁵ Dit systeem is tamelijk uniek en roept wellicht heel wat vragen op voor de rest van Europa. In het Verenigd Koninkrijk vinden we overigens een gelijkaardige regeling terug. In alle andere landen van Europa, voor zover wij hebben kunnen nagaan, wordt dit systeem in de grond geboord.

dringend aan herziening toe is, teneinde tegemoet te komen aan de Internationale en Europese regelgeving inzake non-discriminatie, o.a. in het naamrecht.

Sinds een wet van 19 mei 1975 kan een natuurlijk kind wel de naam krijgen van de ouder die het kind als eerste erkende. Maar eens de beide ouders het kind erkennen, dan wordt de naam van de vader toegekend.

Als de erkenning door de vader later gebeurde dan die door de moeder, dan kan het kind zelf, op het ogenblik van zijn meerderjarigheid, de naam van de vader aannemen (*assume*) of toevoegen aan zijn bestaande familienaam. Voor minderjarigen beslist de jeugdrechter '*in het belang van het kind*'.

Zonder hierop verder te willen ingaan, wijzen wij er ook op dat voor de adoptie – ingevolge een wet van 4 mei 1983 – heel specifieke regels van toepassing zijn in Italië naargelang het gaat om een adoptie van minderjarigen (algemene regel), een adoptie van minderjarigen voor bepaalde specifieke gevallen en naargelang het gaat om de adoptie van een meerderjarige.

Nederland

Nederland is al sinds 1970 een voortrekker inzake het naamrecht. Ook hier echter worden er aanpassingen verwacht. Kijk maar.

Volgens het Nederlandse naamrecht (wet van 10 april 1970) draagt een wettig kind ofwel de naam van de vader, ofwel de naam van de moeder. De keuze moet gebeuren binnen de drie dagen na de geboorte. Is dat niet het geval, dan krijgt het kind automatisch de naam van de vader.

Kinderen binnen hetzelfde huwelijk krijgen alle dezelfde naam als het oudste kind.

Natuurlijke kinderen krijgen de naam van hun moeder. Op het ogenblik van de erkenning echter, kunnen beide ouders beslissen om eventueel de naam van de vader te geven.

Portugal

Volgens artikel 1875 van het Portugese burgerlijk wetboek krijgt een kind de familienamen van de vader en van de moeder, zelfs al zijn ze niet gehuwd, of de familienaam van één van beide. De ouders kiezen samen de voornaam en de familienaam van hun kind derwijze dat het kind maximum 2 voornamen en 4 familienamen kan hebben. Hun eigen namen of die van personen waarvan zij de naam/namen mogen dragen (bijvoorbeeld van hun ouders – dus van de grootouders van het kind). Ingeval van onenigheid beslist de rechter in het belang van het kind.

Artikel 1876 van dat burgerlijk wetboek stelt dat, voor het geval het vaderschap van een kind niet vast staat, de moeder toch de namen van haar echtgenoot mag toekennen op basis van een gezamenlijke verklaring voor de ambtenaar van de burgerlijke stand.

Binnen de twee jaar na zijn meerderjarigheid kan dat kind de naam/namen van die echtgenoot opnieuw doen schrappen.

Spanje

Sinds kort (1999) kent Spanje een tamelijk voorbeeldige regelgeving inzake het naamrecht.

Volgens artikel 108 van het Spaanse burgerlijk wetboek is de regeling van de naamgeving dezelfde voor alle kinderen, of ze nu wettig zijn of niet, of geadopteerd.

Volgens artikel 53 van de wet op het bevolkingsregister moeten '*... personen genoemd worden met hun voornaam en hun achternamen, paternaal en maternaal. De wet beschermt deze namen.*' Dat wil zeggen dat het principe van de dubbele naamgeving het wettelijke systeem is. Daarbij werd oorspronkelijk eerst de eerste familienaam van de vader genomen, gevolgd door de eerste familienaam van de moeder.

Omdat door deze regelgeving de naam van de moeder onherroepelijk verdwijnt met de tweede generatie, werd in 1999 artikel 109 van het burgerlijk wetboek gewijzigd.

Sinds 1999 kan daarom de volgorde van de namen worden omgekeerd en dit door een eenvoudige verklaring van de betrokken ouders. Die verklaring moet wel gebeuren bij de aangifte van de geboorte van het eerste kind en de volgorde kan bij eventuele volgende kinderen niet meer worden gewijzigd. Het kind zelf kan bij zijn meerderjarigheid dan weer die volgorde omkeren.

Verenigd Koninkrijk

De Britse wet voorziet in geen enkele regelgeving inzake de naamgeving. Het is wel de 'gewoonte' dat een kind de naam draagt van zijn of haar vader. Niettemin kunnen de ouders beslissen om de naam van de moeder te geven, of hun beider namen, gescheiden door een streepje. Ze mogen zelfs eender welke andere naam kiezen die ze zelf geschikt achten.¹⁶

De familienaam van het kind moet bij de geboorte worden aangegeven en opgenomen in de geboorteakte. Die naam kan nadien echter (binnen de 12 maanden na de aangifte) door één van de of door beide ouders worden gewijzigd.

Voor natuurlijke kinderen heeft enkel de moeder de verplichting het kind aan te geven. Als de vader het kind erkent, wordt zijn naam mee in de geboorteakte opgenomen. Zelfs als die erkenning er niet is echter, kan de moeder ook vragen dat de naam van de vader in de geboorteakte verschijnt. De moeder van een natuurlijk kind kan haar eigen naam geven of een naam die zij geschikt acht, inbegrepen die van de vader, zelfs als deze het kind niet erkent. Als een natuurlijk kind gelegitimeerd wordt en van naam verandert, wordt een nieuwe geboorteakte opgesteld, identiek aan die van een wettig kind.

¹⁶ Zie onze opmerkingen bij Ierland.

Belgische oplossingen

Uit de opsomming die we zopas hebben gegeven blijkt duidelijk dat het maatschappelijk debat omtrent de naamgeving al wel een tijdje bezig is en dat er op het Europese continent alsnog geen enkele conformiteit is terzake.

Voor wat ons land betreft, zou men kunnen denken dat dit debat nog in de kinderschoenen staat. Toch moeten we vaststellen dat er op parlementair vlak wél reeds enkele pogingen werden ondernomen om het strakke patriarchale recht te doorbreken. Een opsomming hiervan vinden we, ondermeer, in het reeds genoemde wetsvoorstel van Sabine de Bethune.¹⁷

Sommige wetsvoorstellen opteren voor het uitsluitend toekennen van de naam van de moeder als familienaam van het kind.

Zo stelt Luc Van den Bossche in 1984 dat het toekennen van de naam van de moeder “de minst slechte oplossing is”. De oplossing beantwoordt volgens hem het beste aan de biologische werkelijkheid, namelijk dat elk kind een moeder heeft.¹⁸

Lisette Croes gaat in dezelfde richting met haar wetsvoorstel van 1995: ‘Teneinde in de naamgeving elke discriminatie tussen kinderen tegen te gaan, onenigheid tussen ouders te vermijden en administratieve verwickelingen te ontlopen, stellen we voor dat elk kind gewoon de familienaam van zijn moeder zou dragen.’¹⁹ Beide voorstellen sluiten dus aan bij het Latijnse adagium ‘*mater semper certa est*’, dus bij de biologische werkelijkheid en bij de eigensoortige band die er vrijwel altijd tussen de moeder en het kind bestaat.

Andere voorstellen pleiten voor de keuzevrijheid van de ouders (keuze tussen de familienaam van de moeder, de familienaam van de vader of de familienamen van beide ouders), met een aanvullende wettelijke regeling en de mogelijkheid om in geval van onenigheid naar de jeugdrechtbank te stappen.

Claudine Drion en Fauzaya Talhaoui stellen in hun voorstel: ‘Aan de vooravond van het derde millennium lijkt de tijd ons rijp om van het patriarchale denkpatroon af te stappen’. Gelijkheid en keuzevrijheid voor de ouders vormen de twee grote beginselen waarrond hun wetsvoorstel is opgebouwd. ‘Het aan elkaar koppelen van beide beginselen biedt volgens ons de beste oplossing om komaf te maken met de bestaande discriminatie en om

¹⁷ Toelichting bij het Wetsvoorstel van Sabine de Bethune van 14 januari 2000 “tot wijziging van artikel 335 van het Burgerlijk Wetboek inzake de familienaam van het kind”, Senaat, Doc nr. 2-297/1 (1999-2000), pag.4.

¹⁸ Toelichting bij het Wetsvoorstel van Luc Van den Bossche van 24 mei 1984 “met betrekking tot de familienaam”, Kamer van Volksvertegenwoordigers, Doc. nr. 951/1 (1983-1984).

¹⁹ Toelichting bij het Wetsvoorstel van Lisette Croes van 23 oktober 1995 “betreffende de familienaam van het kind”, Kamer van Volksvertegenwoordigers, Doc. nr. 168/1 (1995-1996).

de gebruiken inzake familienaamgeving geleidelijk aan te passen aan de evolutie van de man-vrouwverhouding in onze samenleving.²⁰

Jaren tevoren, op 24 februari 1983, had E. Klein een gelijkaardig voorstel ingediend.²¹ Wij herinneren er overigens aan dat een dergelijk voorstel ook wordt gedaan in het advies nr. 14 van de Raad van de Gelijke Kansen voor mannen en vrouwen van 21 maart 1997, dat we tevoren reeds hebben aangehaald.

Er zijn ook voorstanders van een stelsel waarbij het kind zelf op zijn 18e het recht heeft te kiezen tussen de familienaam van zijn vader of die van zijn moeder. Lydia De Pauw-Deveen diende in die zin een wetsvoorstel in op 31 oktober 1987. Haar argumentatie was dat dit de enige manier is om onder de kinderen van een gezin zelf iedere discriminatie, voor wat hun naam betreft, op te heffen.²²

Tenslotte zijn er een aantal wetsvoorstellen waarin geopteerd wordt voor de dubbele familienaam van het kind, samengesteld uit de namen van de vader en de moeder. Het gaat o.a. om de wetsvoorstellen van Bert Anciaux²³ van 1995, hernomen in 1997, van Vincent Van Quickenborne²⁴ van 1999. In het eerste voorstel Anciaux (1995) wordt voorgesteld eerst de naam van de vader te gebruiken, gevolgd door die van de moeder. In het voorstel van 1997 en in het voorstel Van Quickenborne wordt gevraagd dat in de dubbele naam eerst die van de moeder voorkomt gevolgd door die van de vader.

Ook in het wetsvoorstel van Sabine de Bethune²⁵, dat al enkele malen werd geciteerd, wordt gepleit voor de dubbele familienaam. De volgorde moet volgens Sabine de Bethune wel door de ouders zelf worden bepaald.

Bij deze laatste reeks voorstellen werd er steeds vanuit gegaan dat het uitsluitend toekennen van de naam van één van de ouders steeds een discriminatie blijft inhouden van de andere ouder en bijgevolg in strijd is met de vereiste gelijkheid en gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen in het naamrecht.

Geen wetsvoorstel, maar wel een idee dat wordt verdedigd door menig auteur, is een variant op de dubbele naamgeving en dat aan de meisjes eerst de naam van de moeder geeft,

²⁰ Wetsvoorstel van Claudine Drion en Fauzaya Talhaoui van 24 november 1999 “tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek, teneinde bij de naamsoverdracht op het kind discriminatie tussen mannen en vrouwen weg te werken”, Kamer van Volksvertegenwoordigers, Doc. nr. 2053/1 (1998-1999) en 50-0283/001 (1999-2000)

²¹ Toelichting bij het Wetsvoorstel van E. Klein van 24 februari 1983 “tot invoering van de vrije keuze van de familienaam”, Kamer van Volksvertegenwoordigers, Doc. nr. 566/1 (1982-1983).

²² Toelichting bij het Wetsvoorstel van Lydia De Pauw-Deveen c.s. van 31 oktober 1987 “betreffende de familienaam van het kind”, Senaat, Doc. nr. 671/1 (1987-1988), pag. 3

²³ Wetsvoorstellen van Bert Anciaux van 26 september 1995 en van 5 augustus 1997 “tot wijziging van artikel 335 van het Burgerlijk Wetboek inzake de gevolgen van afstamming en artikel 358 van het Burgerlijke Wetboek inzake de gevolgen van de adoptie, Senaat, Doc. nr. 1-112/1 (BZ-1995) en 1-719/1 (1996-1997).

²⁴ Wetsvoorstel van Vincent Van Quickenborne van 24 november 1999 “tot wijziging van de artikelen 335 en 358 van het Burgerlijke Wetboek inzake de naam van het kind, Senaat, Doc. nr. 2-196/1 (1999-2000).

²⁵ Op. Cit. Senaat, Doc. nr. 2-297 (1999-2000)

gevolgd door die van de vader, en aan de jongens eerst de naam van de vader, gevolgd door die van de moeder. Dit stelsel is gekend als het 'Systeem Despotopoulos'. Het voordeel van dit systeem zou zijn dat zowel de familienaam van de vader als die van de moeder kan worden doorgegeven van de ene generatie op de andere.²⁶

Met dit alles is het maatschappelijk debat in ons land volop aan de gang, dat moge duidelijk zijn. Wellicht is dit debat momenteel op een punt gekomen dat er wettelijk iets moet ondernomen worden. En op het eerste gezicht gaat dat gebeuren.

Op 18 november 2000 stuurde minister van Justitie Marc Verwilghen namelijk een bericht de wereld in waarin hij stelde dat België dringend zijn internationale verplichtingen moet nakomen en dat er dus werk moet worden gemaakt van een nieuw naamrecht. Hij verklaarde toen voor de media dat hij een wetsontwerp plant waardoor ouders naar Nederlands model kunnen kiezen welke familienaam ze aan hun kind willen geven.

Dat bericht is niet zonder gevolg gebleven. In de media van vrijdag 15 juni 2001 werd het nieuws verspreid dat negen vrouwelijke volksvertegenwoordigers van alle democratische politieke fracties een wetsvoorstel klaar hadden dat aan ouders de vrijheid geeft de familienaam van hun eerste kind te kiezen; dat zou dan zowel de naam van de vader, van de moeder als van beiden kunnen zijn.

Of heel dit maatschappelijke debat ook geleid heeft tot de overtuiging van de modale Belg dat ouders effectief die vrije keuze moeten krijgen, hebben wij in een sociologisch onderzoek willen nagaan.

Dit onderzoek komt verder uitvoerig aan bod.

Vooraf lijkt het ons nog nuttig om de argumenten pro en contra ten aanzien van de verschillende mogelijke oplossingen inzake de naamgeving te overlopen.

Argumenten pro en contra

Wij hebben reeds een hele reeks argumenten aangehaald die pleiten tegen het behoud van het huidige systeem, dat discriminerend zou zijn tegenover vrouwen. Die gaan we niet herhalen. Wij willen er enkele aan toevoegen en tegelijk ook de argumenten pro en contra van de andere mogelijke oplossingen overlopen. We kunnen onmogelijk volledig zijn. We geven de argumenten die wij op dit eigenste ogenblik - dat is juni 2001 - in de literatuur en in de media hebben gevonden.

Een vaak gehoord argument tegen het huidige systeem - het zou ook gelden als alleen de naam van de moeder wordt weerhouden - is dat van de onomastische of naamkundige verarming. Sinds de wetgevende beschikking dat alleen de naam van de vader op de kinderen kan worden overgedragen, zouden er honderdduizenden namen verloren zijn ge-

²⁶ Katlijn Malfliet, "Pol Peeters trouwt met Marie Marijnissen", in: De Nieuwe Maand, april 1983. Zie ook: Paul Bienbon, "Le nom de famille" in: Carte blanche, Le Soir, 9 december 1997.

gaan. Met enige overdrijving stellen de verdedigers van onze onomastische rijkdom dat, als het huidige systeem behouden blijft, wij in België op de duur allemaal Janssens of Peeters of Desmet zouden heten.

Marie-Jo Zimmerman heeft het in haar toelichting bij het reeds geciteerde wetsvoorstel nr. 1012 voor de Franse Assemblée Nationale, over het gevaar van die onomastische verarming. Haar antwoord is duidelijk: '*Si les femmes pouvaient transmettre leur nom à leurs enfants, seuls disparaîtraient les noms des célibataires*'.²⁷

Een aantal voorstellen - we hebben er enkele vermeld - zijn gebaseerd op het principe (*cfr. supra*) '*mater semper certa est*' en kiezen daarom als oplossing dat kinderen de naam van hun moeder dragen. Op die manier zou volgens de protagonisten van dit systeem de 'innige' band tussen moeder en kind in de naamgeving bevestigd worden. Per slot van rekening, zo zeggen zij, is het de moeder die het kind negen maanden draagt in haar schoot en nog in vele gevallen instaat voor het grootste deel van de opvoeding binnen het gezin.

De belangrijkste kritiek tegen deze voorstellen is dat hierdoor een nieuwe discriminatie in het leven wordt geroepen, namelijk tegenover de vader ... waardoor men dan weer '*terug naar AF*' is. Het systeem zou overigens in strijd blijven met resolutie nr. 78/37 van de Raad van Europa betreffende de burgerrechtelijke gelijkheid tussen echtgenoten (*cfr. supra*).

Een ander belangrijk argument contra is eerder van psychologische aard. Zoals verwoord in het adagium '*mater semper certa est*' is er van nature een band tussen moeder en kind: het kind wordt door de moeder gedragen en ter wereld gebracht. Deze eigensoortige band is er niet tussen vader en kind. Dat is dan een argument om in de naam van het kind de band met de vader tot uitdrukking te doen komen en dus die naam mee op te nemen in de naam van het kind.

Ten slotte is er ook nog het argument van de voorheen aangehaalde 'onomastische verarming' dat met dit systeem op de duur ook zou gelden.

Het zogenaamde '*systeem Despotopoulos*' waarbij dochters de naam van hun moeder en zonen de naam van hun vader zouden krijgen, is ontegensprekelijk een antwoord op de kritiek van de onomastische verarming. Voor het overige schijnt het systeem echter weinig bijval te kennen vooral dan omdat hierdoor de eenheid van de familienaam binnen het gezin verloren gaat. Binnen het gezin zouden kinderen immers een verschillende naam krijgen. Zelfs als het om de dubbele naam gaat dan zou bij de dochters eerst de naam van de moeder staan; bij de zonen eerst de naam van de vader.

We komen dan bij het systeem van de dubbele familienaam.

Opmerkingen omtrent dit systeem hebben betrekking op de volgorde van de namen en op het feit dat men na een aantal generaties een opeenstapeling van namen krijgt.

²⁷ Volgens Claudine Drion en Fauzya Talhaoui in het Wetsvoorstel (Op. Cit., Kamer Doc.nr. 50-0283/001) zou ons nationaal patrimonium aan familienamen vandaag al geslonken zijn tot 187.711 verschillende vormen.

Na de recente aankondigingen in de media (juni 2001) dat het naamrecht zou veranderen, verschenen er in de kranten titels als “zestien namen: kies maar uit”.

Inderdaad, een grote kritiek is de opeenstapeling van namen.

We citeren uit Het Nieuwsblad van vrijdag 15 juni 2001: ‘Om de eenheid van een gezin te bewaren, moeten alle kinderen van één ouderpaar dezelfde naam dragen. Alle generaties mogen hun kind de familienaam naar keuze geven, maar die mag nooit uit meer dan twee namen bestaan. Als beide ouders een dubbele naam hebben, moeten ze er daar twee of één uit kiezen. Ze hebben dan maar liefst zestien mogelijkheden.’

Vervolgens werd in de krant de hele waaier van de 16 mogelijkheden bewezen.

Het tegenargument is dat er geen opeenstapeling mogelijk is als de wet voorziet dat enkel de eerste naam van de dubbele naam wordt doorgegeven naar de volgende generatie. En die eerste naam kan zowel die van de vrouw als die van de man zijn.

Uiteraard blijven er die 16 theoretische mogelijkheden. Maar de praktijk en de wet zullen die moeten omzeilen. Er is wetgevend werk nodig.

Er zijn dan voorstellen om bij de dubbele naamgeving ofwel de naam van de vader als eerste naam te hanteren, ofwel die van de moeder. In beide gevallen blijft er een discriminatie bestaan, aangezien alleen de eerst vermelde naam op de volgende generatie wordt overgedragen. Uiteindelijk krijgt elk kind hetzij de naam van zijn twee grootvaders, hetzij die van zijn twee grootmoeders.

Er zijn ook voorstellen (o.a. het reeds geciteerde voorstel van de Raad van de gelijke kansen voor mannen en vrouwen van 21 maart 1997) om bij de dubbele naamgeving, de alfabetische volgorde te gebruiken. Dat lijkt logisch maar is het niet. Er komt aldus een discriminatie tot stand tegenover namen met beginletters die eerder op het einde van het alfabet terug te vinden zijn. Na enkele decennia zullen dergelijke namen steeds zeldzamer voorkomen en ons nationaal patrimonium aan familienamen zou verder verschromelen.

Een vaak gehoorde kritiek tegen het gebruik van de dubbele naam is dat hierdoor de natuurlijke kinderen en de geadopteerde kinderen gestigmatiseerd zouden worden, want zij moeten het vaak met één enkele naam stellen. De oplossing zou er dan in bestaan een tweede naam vrij te kiezen ofwel het systeem van de vrije keuze van de ouders te veralgemenen (dus naam van vader, of van moeder, of van beide).

Er is ook nogal wat kritiek van de genealogen. Hoe kunnen zij nog een ‘stamboom’ maken? Dubbele namen en ‘uitgevonden’ namen (zoals in Ierland en in het Verenigd Koninkrijk bijvoorbeeld – cfr. supra) vormen in hun opzoekingswerk blijkbaar een enorm obstakel.

Het antwoord op deze kritiek is duidelijk: in deze en de vorige eeuw van de informatisering van alle nationale, regionale en gemeentelijke gegevensbestanden omtrent iedereen die in ons land geboren wordt en er officieel binnenkomt, kan dergelijk opzoekingswerk geen enkel probleem vormen. De informatisering zorgt ervoor dat genealogische vertak-

kingen makkelijk kunnen worden opgespoord, zolang er officiële geboorteaktes bestaan in ons land; en men mag vermoeden dat die niet meteen zullen worden afgeschaft.

Voor het overige zijn er nog heel wat detailkritieken op de verschillende regelingen. Welke regeling er in de wetgeving ook wordt vastgelegd: om aan die detailkritieken tegemoet te komen, zal er nog heel wat wetgevend werk moeten gebeuren waarop we in deze studie niet verder kunnen ingaan.

II. SOCIOLOGISCHE BENADERING

Onderzoeksopdracht

De vraag om een sociologisch onderzoek uit te voeren omtrent 'de naam van het kind' ging uit van Mevr. Myriam Van Varenbergh, Voorzitster van de Raad van de Gelijke Kansen voor Mannen en Vrouwen. Haar vraag dateert van begin oktober 2000.

Die sociologische studie moest dan een aanvulling zijn op een eerder juridische benadering en op een filosofische studie.

De uiteindelijke opdracht ging uit van het federaal Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, Directie van de gelijke kansen en dateert van begin januari 2001.

De middelen die ter beschikking werden gesteld waren eerder beperkt. De tijd die werd toegemeten bedroeg 6 maanden.

De toekenning gebeurde na de formulering van de algemene doelstelling die luidde als volgt:

'De algemene doelstelling (...) zou zijn om de sociologische implicaties op te sporen verbonden aan de naamgeving aan een kind (naam zijnde de familienaam) en dit vanuit de optiek van de gelijke kansen voor mannen en vrouwen. Bij deze sociologische implicaties wordt gedacht aan structurele en culturele facetten van de naamgeving. Met culturele facetten worden bedoeld: de waarden, de doelen en de normen die aan de basis liggen van de naamgeving en die het structurele kader bepaald hebben en bepalen waarin de naamgeving gebeurt. Speciale aandacht moet daarbij gaan naar een mogelijke evolutie in waarden, doelen en normen in de (Belgische) samenleving die dat structurele kader vandaag en morgen beïnvloeden.

Er zal een literatuurstudie ondernomen worden die moet bijdragen tot een duidelijke omschrijving van de probleemstelling.

Die literatuurstudie en een studie van recent sociologisch onderzoek in ons land zal moeten aantonen of er bepaalde tendensen kunnen worden waargenomen die aanleiding geven tot het formuleren van bepaalde onderzoekshypothesen. Een korte voorstudie doet ons voorzichtig veronderstellen dat die tendensen er wel degelijk zijn.

Met de beschikbare middelen zullen die tendensen en eventuele hypothesen getoetst worden aan de realiteit.

Er wordt daarbij gedacht aan een vrij beperkte maar zo mogelijk representatieve follow-up van de enquête in opdracht van de Raad van de Gelijke Kansen voor Mannen en Vrouwen waarvan het rapport verscheen in maart 1998 onder de titel "De naam van het kind". (...) Een meer uitgebreide enquête (...) zou tot doel hebben de vaststellingen uit de beide vorige enquêtes verder uit te diepen en te speuren naar wijzigingen/tendensen in waarden, doelen en normen inzake de naamgeving'.

Deze hele opzet kon worden waargemaakt. Meer nog: de aangekondigde enquête is uiteindelijk ruimer en representatiever geworden dan oorspronkelijk werd gepland, ruimer zelfs dan de enquête van Sonecom die de basis vormde van het bovenvermelde rapport van 1998.²⁸ Vanaf nu zal naar dit rapport en deze enquête verwezen worden als 'Rapport Senecom van 1998'.

Sociologie en de studie van waarden

Vaak worden sociologische studies en sociologisch onderzoek vereenzelvigd met een zoektocht naar de waarden die leven in een bepaalde samenleving, in een bepaalde groep mensen. Voor ons gaat het om meer dan dat, hoewel wij ons in deze studie erg op die waardenbenadering richten, zoals verder zal blijken.

Dit is niet de plaats om een referaat neer te schrijven over wat de sociologie en wat een sociologisch onderzoek al of niet zouden moeten zijn. Het is wel eerlijk en gepast om heel bondig onze benaderingswijze toe te lichten.

Het studieobject van de sociologie zijn sociale feiten waarvoor een verklaring moet worden gezocht. Die feiten benaderen wij op een 'dialectische' manier. Wij doen dat omdat die feiten zowel een cultureel element inhouden als een structureel element, zowel een waarde-element als een situatiegebonden element. Sociologie is dus inderdaad een zoektocht naar waarden, doelen en normen, voorzover die in de sociale structuren (in de interacties tussen mensen, in hun posities, in hun rollen) hun sporen laten. Ook ieder sociologisch onderzoek moet dat dubbele spoor bewandelen en op dialectische wijze op zoek gaan naar zowel de structurele als de culturele elementen van het onderzoeksobject.

Waarden staan dus centraal in ieder sociologisch onderzoek, voorzover die terug te vinden zijn in structurele aspecten van het samenleven. Waarden zijn voor ons opvattingen over het wenselijke. (Het wenselijke moeten we realiseren en het onwenselijke moeten we vermijden). Doelen zijn dan specificaties van die waarden in die zin dat beoordelingen, handelingen, beslissingen, zelfs manieren van praten en denken, door ieder individu apart, in functie van zijn leefwereld in specifieke handelingen (interacties) worden omgezet. Dat laatste wordt heel sterk bepaald door de opvoeding, het familiale milieu, het onderwijs.²⁹

Wij doen dit niet om onszelf in te dekken, maar volgend citaat uit het recentste waardenonderzoek in ons land, van Karel Dobbelaere e.a., geeft duidelijk aan waarmee iedere socioloog in zijn onderzoek van sociale feiten te kampen heeft: 'Het meten van waarden is niet eenvoudig. Wij ervaren dat ook in het gewone leven. Als wij het over democratie

²⁸ Enquête gerealiseerd door SONECOM bvba in opdracht van de Raad van de Gelijke Kansen voor Mannen en Vrouwen. Rapport onder de titel "De naam van het kind" (maart 1998).

²⁹ Zie o.a.: Van Deth J.W. en E. Scarbrough, 'The Concept of Values', in: J.W. Van Deth en E. Scarbrough (Eds.), Beliefs in Government, volume four: The Impact of Values, Oxford, Oxford University Press, 1995, p.31.

hebben en het met elkaar oneens zijn over de evaluatie van de graad van democratie die eigen is aan een organisatie of staat, gebruiken we kenmerken van die organisatie of staat om onze evaluatie te beargumenteren. In het wetenschappelijke werk spreken wij in onderzoekstermen over 'geldige' of 'valide indicatoren' om waarden te ontdekken, die op een betrouwbare wijze gemeten moeten worden. Statistische technieken helpen ons hierbij, samen met de wetenschappelijke kritiek op het gepresteerde werk die men in een volgende studie tracht te ondervangen wanneer de kritiek gegrond is.'³⁰

Waarden, doelen, normen en de naam van het kind

In het eerste hoofdstuk van deze studie kwamen al heel wat waarden aan bod. We hadden het over rechtvaardigheid en gerechtigheid tegenover discriminaties, over gehechtheid aan huwelijk en gezin en als uitvloeisel hiervan, de waarde die wordt gehecht aan de familienaam als element waarmee iemands positie binnen de samenleving voor een goed deel wordt bepaald. Dat die waarden evolueren is ook al duidelijk gebleken; maar precies dat willen we iets meer expliciteren voor wat de naam van het kind betreft, om op die manier uiteindelijk te komen tot een duidelijke formulering van de hypothesen die ons bij dit onderzoek hebben geleid. Die hypothesen waren ten andere aanvankelijk - bij onze voorstudie - aanwezig als een zinderend vermoeden en zijn blijven sudderen tijdens al het voorbereidende werk. Ze komen nu op hun kookpunt.

Als socioloog hebben wij met heel veel interesse de werkzaamheden gevolgd van de European Values Study (EVS), een stichting aan de universiteit van Tilburg, gecoördineerd door Prof. Dr. L. Halman.³¹

Uit het eerste veldwerk van de EVS werd vastgesteld dat er geen typisch Europees waardensysteem bestaat. Noord-Amerika bijvoorbeeld, zou grotendeels dezelfde waarden huldigen als in de meeste landen in Europa. Alleen inzake religie en het vertrouwen in het eigen maatschappijmodel werden er merkelijke verschillen vastgesteld.

Typisch voor West-Europa was in 1981 dat heel wat verschillen werden vastgesteld volgens leeftijd. Het onderzoek van toen liet een duidelijke generationele trend vermoeden.

³⁰ Dobbelaere K., Elchardus M., Kerkhofs J., Voyé L. en Bawijn-Legros B., Verloren Zekerheid. De Belgen en hun waarden, overtuigingen en houdingen, Lannoo, Tielt, 2000, p. 9. (Studie in opdracht van de Koning Boudewijn Stichting).

³¹ In 1978 plande een groep academici, die zich de *European Value Systems Study Group* noemde, onder het voorzitterschap van de Belgische Prof. Dr. Jan Kerkhofs een onderzoek naar de waarden van de West-Europeanen. Bedoeling was het typische Europese waardensysteem te ontdekken. Inmiddels werd dit project ondergebracht in een Nederlandse Stichting aan de Katholieke Universiteit Brabant te Tilburg, onder de naam *European Values Study (EVS)*. Dr. L. Halman coördineert er het onderzoek. Het eerste veldwerk gebeurde in 1981 in de toenmalige lidstaten van de Europese Gemeenschap (zonder Luxemburg en Griekenland, maar met Noord-Ierland als afzonderlijk gebied). Onmiddellijk sloten toen landen uit andere werelddelen en Oost-Europa aan: Argentinië, Australië, Chili, Hongarije, Japan en Zuid-Afrika.

Om dat vermoeden te kunnen bevestigen of te ontkennen werd de hypothese van een generationale trend getoetst in een nieuw onderzoek in het begin van de jaren '90. Bij dat onderzoek waren nog meer landen betrokken dan bij het eerste.³²

De gestelde hypothese werd bevestigd. Er zijn inderdaad nogal wat generatieverschillen o.a. inzake religie en – wat ons speciaal aanbelangt – inzake gezin en familie. Voorts wees het onderzoek op (voorspelbare?) generatieverschillen op het vlak van secularisering en individualisering, situatie-ethiek en inzake het belang dat wordt gehecht aan beroepservaring. Dat laatste zou dan vooral te maken hebben met het feit dat vrouwen steeds meer belang gaan hechten aan een eigen loopbaan. Het verschil tussen buitenshuiswerkende vrouwen en huisvrouwen werd in het onderzoek overigens duidelijk geaccentueerd.³³

In 1999 werd de derde onderzoeksgolf gelanceerd, nu in alle Europese landen, met uitzondering van Noorwegen. De Belgische resultaten hiervan werden gepubliceerd in 2000.³⁴ Vooral de bijdrage van J. Kerkhofs in deze publicatie interesseerde ons.³⁵

Zowel in eigen land als in heel Europa, zegt Kerkhofs, is de sterke waardering voor het gezin één van de stabielste vaststellingen van de opeenvolgende waardenstudies. Er is wel een hele evolutie vast te stellen voor wat de waardering van het huwelijk betreft.

Dat resultaat van het jongste EVS-onderzoek wekt geen verwondering. Gezins sociologen als L. Roussel³⁶ hebben reeds lang gewezen op de steeds meer uiteenlopende waardering van het gezin enerzijds en van het huwelijk anderzijds. De waarde van het huwelijk als instituut wordt door een groeiend segment van de bevolking in twijfel getrokken.

Voor wat ons land betreft vond volgens het EVS-onderzoek in 1981 16% van de Belgen het huwelijk voorbijgestreefd, in 1990 20% en in 1999 29%.

Het verwonderlijke is nu dat er plots geen generationale kloof meer is: de beoordeling van het gezin door ouderen en jongeren is in 1999 vrij homogeen.

Uit dit alles besluit J. Kerkhofs : 'Het huwelijk wordt steeds meer een aangelegenheid tussen twee personen waarbij de kwaliteit van de relatie belangrijker wordt dan alle andere factoren.'³⁷

³² Het onderzoek werd verder uitgebreid tot de 5 landen van Noord-Europa, Zwitserland, Oostenrijk, Portugal, de vroegere DDR, de Baltische republieken, Bulgarije, Polen, Roemenië, Tsjechië, Slowakije, een gedeelte van Rusland en Malta.

³³ Voor wat de Belgische situatie betreft verwijzen we naar:

(1) Kerkhofs J., De Stille Ommekomst, Tielt, Lannoo, 1984.

(2) Kerkhofs J., Dobbelaere K., Voyé L., Bawin-Legros B. (Eds.), De Versnelde Ommekomst. De waarden van Vlamingen, Walen en Brusselaars in de jaren negentig, Tielt, Lannoo, 1992.

³⁴ Dobbelaere K., Elchardus M., Kerkhofs J., Voyé L., Bawin-Legros B. (Eds.), Verloren Zekerheid. De Belgen en hun waarden, overtuigingen en houdingen, Lannoo, Tielt, 2000.

³⁵ Kerkhofs J., 'Gezin en relaties: stabiliteit en groeiende verscheidenheid', in: Dobbelaere e.a., Verloren Zekerheid. ... Op. Cit. pp. 55-76

³⁶ Roussel L., La Famille incertaine, Essai, Paris, O.Jacob, 1999. Zie ook : Sullerot É., La Crise de la Famille, Paris, Fayard, 1997.

³⁷ Kerkhofs J., Op. Cit. p. 57.

Men had een vermoeden van deze trends in waarderingen. Maar dat die trends zo significant waren, kon nooit tevoren zo duidelijk worden aangetoond.

Onderzoekshypothesen

Zoals Kerkhofs (cfr. supra) zijn ook wij uitgegaan van de hypothese van een generationele trend. Als die ook in ons onderzoek niet zou worden bevestigd, dan zou dat meteen een bevestiging zijn van de bevindingen van Kerkhofs.

Die generationele trend kwam ook duidelijk tot uiting in het Sonecom-onderzoek van 1998. Hierin lezen we wat volgt: 'Het is zeer duidelijk dat de leeftijd bepalend is voor de houding die men aanneemt in verband met dit onderwerp.³⁸ De jongsten, de personen jonger dan 30 jaar, opteren immers proportioneel meer voor de vrijheid van keuze tussen de naam van de vader en die van de moeder (21,9%) of voor de dubbele familienaam (30,7%). Aan de andere kant is er ook een tendens die zich aansluit bij het huidige systeem. Hoe ouder men wordt, hoe meer men inderdaad voor het huidige systeem kiest (52,9% bij de personen ouder dan 55 jaar)'.³⁹

Concreet - en om het heel eenvoudig te stellen - betekent dit voor ons dat wij als hypothese van de stelling uitgaan dat jongeren (18-20j.), die in ons onderzoek een groot aandeel van de respondenten vertegenwoordigen, eerder voor een verandering in het naamrecht zullen opteren dan ouderen.

Naast de generationele trend sporen wij ook verschillen op bij jongeren naargelang ze het gemeenschapsonderwijs volgen dan wel het vrije of provinciale onderwijs.

Verder zoeken wij ook naar verschillen tussen algemeen onderwijs enerzijds, technisch en beroepsonderwijs anderzijds. We gaan er hierbij van uit dat de 2e categorie zich eerder behoudensgezind opstelt.

Uiteraard onderzoeken wij ook de verschillen in waardering inzake de naamkeuze tussen mannen en vrouwen. In het Sonecom-onderzoek lezen we: 'Het geslacht schijnt niet bepalend te zijn voor het gekozen systeem van naamgeving van het kind. De naam van de moeder alleen werd wel iets meer gekozen door vrouwen en het huidige systeem iets meer door mannen'. Wij stellen die stelling opnieuw in vraag.

Voorts testen wij de verschillen tussen stedelijke, semi-stedelijk en landelijke woonplaats; tussen de beroepscategorieën Hoog, Midden en Laag; volgens burgerlijke stand; tussen de regio's Vlaanderen, Wallonië en Brussel en tussen de verschillende provincies.

³⁸ Het gaat uiteraard om de keuze inzake de naam van het kind.

³⁹ Sonecom-rapport, op.cit., p. 8.

Volgens het Sonecom-onderzoek kiezen Vlaamse ondervraagden (54,8%) meer voor het huidige systeem. In Vlaanderen zou de dubbele familienaam het minst gewaardeerd worden (18%). Het aantal personen zonder uitgesproken mening was tamelijk groot in Wallonië (10,3%) terwijl enkel in deze regio uitdrukkelijk werd gekozen voor de dubbele familienaam (39,2%).

Volgens Sonecom wordt de mening omtrent de naamgeving van het kind sterk beïnvloed door de burgerlijke staat. Ongehuwden kiezen het vaakst voor de dubbele familienaam terwijl gehuwden vooral opteren voor het huidige systeem (54,3% tegen 36,7% bij ongehewden).

Al die vaststellingen, stellen wij opnieuw in vraag.

Tot slot, en dit is wellicht de belangrijkste opzet van dit onderzoek, gaan wij na of de trend die in het Sonecom-onderzoek werd waargenomen omtrent de keuze inzake de familienaam, voor de ganse onderzoekspopulatie dan, kan worden bevestigd.

Ziehier het globale resultaat van het Sonecom-onderzoek:

	Absoluut aantal	%
Naam van vader of moeder	145	14,4
Dubbele familienaam	265	26,3
Enkel naam van de moeder	52	5,2
Huidige systeem (naam vader)	475	47,1
Geen mening	72	7,0
Totaal	1.009	100,0

Bijna de helft van de Sonecom-ondervraagden kiest dus voor het behoud van het huidige systeem. Meer dan één vierde vindt echter wel dat de dubbele familienaam moet kunnen. Wij waren benieuwd of deze trend opnieuw zou worden bevestigd in ons onderzoek, met bijna 2000 respondenten.

We wijzen er wel op dat in het Sonecom-onderzoek de optie “Ouders kiezen of naam van vader, of naam van moeder, of naam van beide” niet werd opgenomen.

Onderzoeksproject

De Sonecom-enquête gebeurde telefonisch.

Wij gaven de voorkeur aan een schriftelijke vragenlijst; arbeidsintensiever, maar wellicht meer betrouwbaar. Een exemplaar van zowel de Nederlandstalige als de Franstalige vragenlijst vindt men in bijlage.

Wij hebben de onderzoekspopulatie gesplitst in twee duidelijk gescheiden segmenten: enerzijds jongeren (scholieren, laatstejaars van het middelbaar onderwijs), onder de 20 jaar; anderzijds een 'controlegroep' van respondenten ouder dan 20, gespreid over alle leeftijdscategorieën. De bedoeling hiervan is uiteraard om de hypothese van de generatonele trend te toetsen.

Anderzijds zou – hypothetisch – de groep scholieren in principe een nieuwe trend inzake waardering (in ons geval voor de familienaam binnen een gezin) kunnen inzetten.

De controlegroep – soms samen met de groep scholieren – biedt dan weer de mogelijkheid om een perfecte vergelijking met het Sonecom-onderzoek te maken en om dus na te gaan of er op 5 à 6 jaar tijd verschuivingen in de waarderingen van de 'Belgen' waarneembaar zijn.

Voor de enquêtes bij de scholieren werd contact opgenomen met scholen in Vlaanderen, Wallonië en Brussel, evenwichtig gespreid over gemeenschapsonderwijs, vrij onderwijs en provinciaal onderwijs en ook voor wat betreft algemeen, technisch en beroepsonderwijs.

De respons in Vlaanderen was erg bevredigend, in Wallonië ontgoochelend, wat niet belet dat het totale aantal respondenten al bij al nog hoger ligt dan in het Sonecom-onderzoek.

De controlegroep werd individueel ondervraagd bij een representatief staal. Ook hier was dezelfde trend voelbaar: veel respons in Vlaanderen, iets minder in Wallonië, bevredigend in Brussel.

We mogen wel stellen dat voor beide onderzoeksgroepen – scholieren en controlegroep – de representativiteit gewaarborgd is.

De wegingscoëfficiënten qua representativiteit, die door Dobbelaere e.a.⁴⁰ worden toegepast in hun recentste waardenonderzoek zijn de volgende:

Vlaanderen:	58,3%
Wallonië:	32,2%
Brussel:	9,4%

⁴⁰ Dobbelaere K, e.a., *Verloren Zekerheid...*, op. cit. p.8

Voor onze totale onderzoekspopulatie van 1.968 respondenten komen wij aan volgende percentages:

Vlaanderen	72,1%
Wallonië	20,6%
Brussel	7,3%

Voor de groep scholieren (totaal 1.514 respondenten) zijn de percentages:

Vlaanderen	80,0%
Wallonië	18,1%
Brussel	1,9%

Voor de controlegroep tenslotte (totaal 454 respondenten) bedragen de cijfers:

Vlaanderen	45,8%
Wallonië	28,9%
Brussel	25,3%

Zowel in de totale populatie als in de groep scholieren is Vlaanderen lichtjes oververtegenwoordigd. Dat komt door de goede respons in deze regio. Maar omdat we in absolute cijfers zeer hoog scoren (1.968) kunnen we met een gerust geweten toch spreken van een representatief staal.

Voor de keuze van de naam van het kind werden in de vragenlijst volgende mogelijkheden voorzien:

1. De ouders kiezen ofwel de naam van de vader, ofwel de naam van de moeder
2. De ouders kiezen voor de dubbele familienaam in alfabetische volgorde (dus zowel de naam van de vader als van de moeder)
3. De ouders zijn vrij in hun keuze: ofwel de naam van de vader, ofwel de naam van de moeder, ofwel de naam van beide in alfabetische orde
4. Enkel de naam van de moeder
5. Enkel de naam van de vader (huidige systeem)
6. Geen mening.

In de vragenlijst was de mogelijkheid gelaten om opmerkingen toe te voegen. Bij de respondenten die kozen voor de opties 2 en 3 was een vaak weerkerende opmerking dat de alfabetische volgorde geen zin heeft. Velen pleiten er dus voor om de volgorde vrij te laten.

Tot slot wensen wij nog te stellen dat de onderzoeksopdracht dermate beperkt was, evenals de ter beschikking gestelde fondsen, dat een causaal onderzoek (onderzoek naar de oorzaken van bepaalde waardeningen) uitgesloten was. Het hele project blijft dus eerder beschrijvend.

III. ONDERZOEKSRESULTATEN

In wat volgt vergelijken wij telkens de keuze voor de naam van een kind, met de verschillende 'variabelen' die in de vragenlijst (zie bijlage) waren opgenomen. Van iedere variabele geven wij vervolgens een tabel met absolute cijfers, een tabel met procenten en een grafische voorstelling van de tabel met procenten. De drie elementen samen beschouwen we als een 'groep' en hebben we als dusdanig ook genummerd: groep 1, groep 2 enz...

Keuze van een naam volgens regio

De cijfers in groep 1 zijn verrassend. Op 5 à 6 jaar tijd is er inderdaad een grondige verandering gekomen in de waardering van de Belgen voor wat de naamgeving betreft.

Waar in het Sonecom-onderzoek nog 47,1% van de respondenten opteerde voor het behoud van het huidige systeem (de naam van de vader dus) is dit aandeel nu gedaald tot 28,8%. De meerderheid, zowel in Vlaanderen als in Wallonië en Brussel opteert voor een nieuw naamrecht: in Vlaanderen 64,4%, in Wallonië 63,6%, in Brussel zelfs 79,7% en voor heel de onderzoekspopulatie 65,3%. De grote meerderheid hiervan opteert ervoor om de ouders de volledige vrijheid te geven bij de keuze van de naam van hun eerste kind.

De gegroepeerde gegevens (nieuw systeem – oud systeem) kan men aflezen van de tabellen in groep 2.

Keuze van een naam volgens provincie

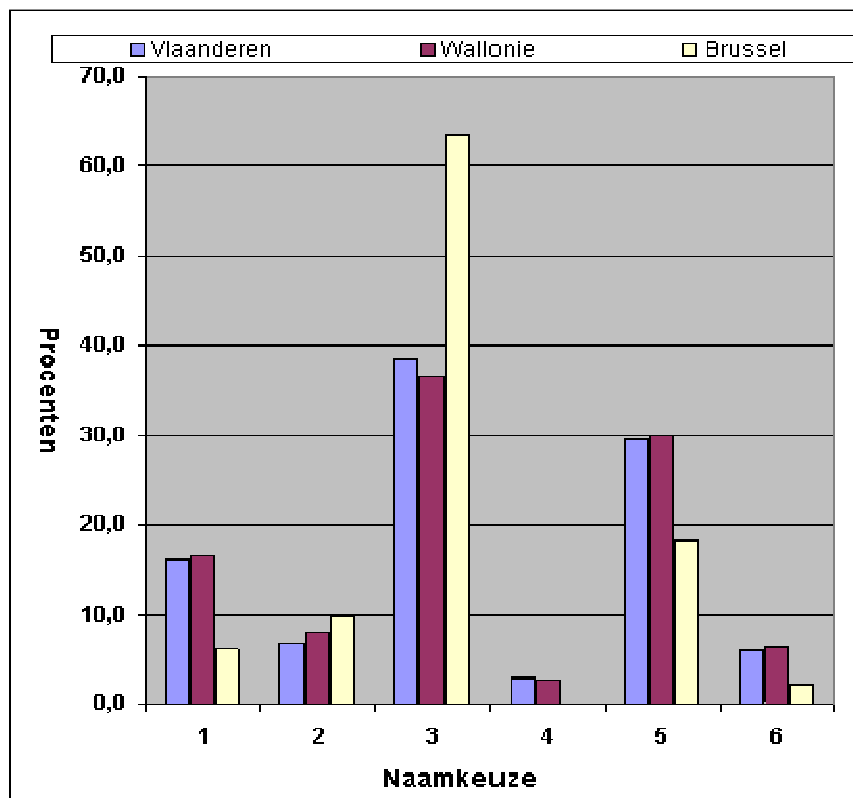
In groep 2 hebben we, voor wat de keuze betreft de opties 1 tot en met 4 samengevoegd onder de hoofding 'keuze voor een nieuw systeem'. Met 'oud systeem' bedoelen we uiteraard de keuze voor het huidige systeem, de naam van de vader dus.

Geen enkele provincie vormt een uitzondering op de algemene trend. Het meest vooruitstrevend is West-Vlaanderen, gevolgd door Limburg en Brussel. De provincies Luik en Oost-Vlaanderen zijn blijkbaar de meest behoudensgezinde.

Groep 1: Keuze volgens regio

Keuze van een naam volgens regio <i>in absolute cijfers</i>				
Keuze	Regio			Totalen
	Vlaanderen	Wallonië	Brussel	
Naam van vader of van moeder(1)	229	67	9	305
Dubbele familienaam(2)	97	32	14	143
Ouders vrij: vader/moeder/beide(3)	546	148	91	785
Enkel naam moeder(4)	42	11	0	53
Enkel naam vader (huidige regl.)(5)	420	121	26	567
Geen mening(6)	86	26	3	115
Totalen	1420	405	143	1968

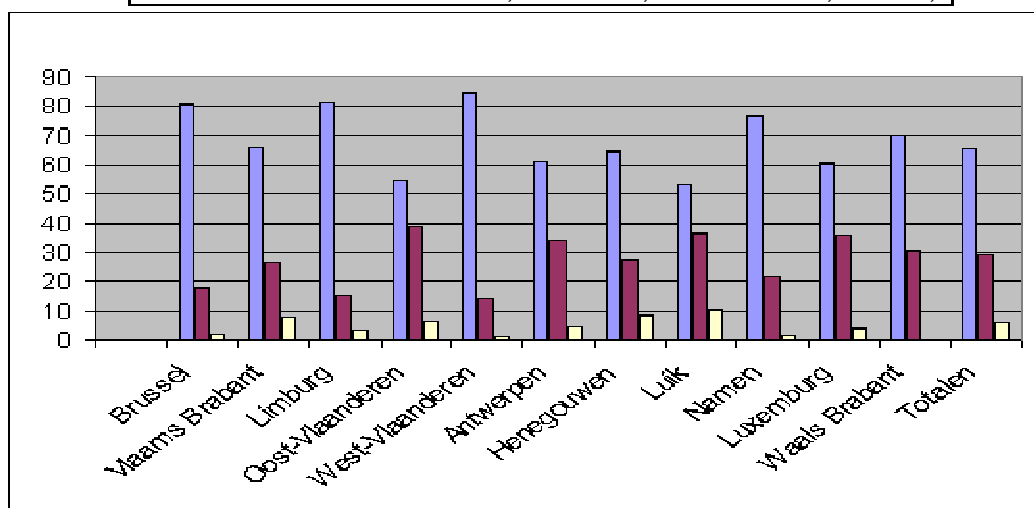
Keuze van een naam volgens regio <i>in procenten</i>				
Keuze	Regio			Totalen
	Vlaanderen	Wallonië	Brussel	
Naam van vader of van moeder(1)	16,1	16,5	6,3	15,5
Dubbele familienaam(2)	6,8	7,9	9,8	7,3
Ouders vrij: vader/moeder/beide(3)	38,5	36,5	63,6	39,9
Enkel naam moeder(4)	3,0	2,7	0,0	2,7
Enkel naam vader (huidige regl.)(5)	29,6	29,9	18,2	28,8
Geen mening(6)	6,1	6,4	2,1	5,8
Totalen	100,0	100,0	100,0	100,0

Groep 2: Keuze volgens provincie

Naamkeuze volgens Provincie				
<i>in absolute cijfers</i>				
Provincie	Keuze			Totalen
	Nieuw Syst.	Oud Syst.	Geen mening	
Brussel	115	25	3	143
Vlaams Brabant	371	149	45	565
Limburg	69	13	3	85
Oost-Vlaanderen	207	146	25	378
West-Vlaanderen	94	16	1	111
Antwerpen	172	96	13	281
Henegouwen	101	43	13	157
Luik	41	28	8	77
Namen	46	13	1	60
Luxemburg	47	28	3	78
Waals Brabant	23	10	0	33
Totalen	1286	567	115	1968

Naamkeuze volgens Provincie				
<i>in procenten</i>				
Provincie	Keuze			Totalen
	Nieuw Syst.	Oud Syst.	Geen mening	
Brussel	80,4	17,5	2,1	100,0
Vlaams Brabant	65,7	26,4	8,0	100,0
Limburg	81,2	15,3	3,5	100,0
Oost-Vlaanderen	54,8	38,6	6,6	100,0
West-Vlaanderen	84,7	14,4	0,9	100,0
Antwerpen	61,2	34,2	4,6	100,0
Henegouwen	64,3	27,4	8,3	100,0
Luik	53,2	36,4	10,4	100,0
Namen	76,7	21,7	1,7	100,0
Luxemburg	60,3	35,9	3,8	100,0
Waals Brabant	69,7	30,3	0,0	100,0
Totalen	65,3	28,8	5,8	100,0

Keuze van een naam volgens type respondent

Zie groep 3.

Met 'type respondent' bedoelen we enerzijds de groep scholieren (1.541 in totaal), anderzijds de zogenaamde controlegroep (454 respondenten).

Bij beide groepen vinden we dezelfde trend terug: beide groepen kiezen met een grote meerderheid voor optie 3: de vrije keuze voor de ouders. Het rare is dat die trend duidelijker is bij de controlegroep dan bij de groep scholieren. Bij de controlegroep kiest 47,1% voor optie 3, bij de scholieren gaat het om 37,7%. Bij de scholieren kiest nog 30,7% voor het huidige systeem; bij de controlegroep nog slechts 22,5% wat het contrast met het Sonecom-onderzoek extra in de verf zet.

Groep 4 is niet meer dan een samenvatting van groep 3 met samenvoeging van de keuzemogelijkheden en weglating van de categorie 'geen mening'. De trend komt hier wel overduidelijk tot uiting. Bij de scholieren opteert 67,1% voor een nieuw naamrecht; bij de controlegroep is dat percentage 76,8%.

Keuze van een naam volgens leeftijd

De cijfers en de grafiek van de groepen 5 en 6 bewijzen meteen al dat er van een generatonele trend zeker geen sprake kan zijn. Zelfs de groep 60 jaar of ouder kiest procentueel minder voor het huidige systeem (27,3%) dan de jeugd van 20 jaar of minder (30,7%).

Het duidelijkste beeld krijgen we van groep 6. Over alle leeftijdscategorieën heen wordt er gekozen voor een nieuw naamrecht: van 67,1% bij de jongeren tot 83,8% bij de 31-40-jarigen; en vanuit groep 5 blijkt dat de grote meerderheid, over alle leeftijdscategorieën heen het dan heeft over een systeem van volledige keuzevrijheid voor de ouders (optie 3).

Keuze van een naam volgens geslacht

Zowel mannen als vrouwen kiezen voor een nieuwe regeling. Vooral in groep 8 wordt dit duidelijk. Maar hier zijn er toch significante verschillen. Bij de vrouwen gaat het om een heel ruime meerderheid van 81,4%, bij de mannen om 58,2%.

Zoals groep 7 aantoont is bij de mannelijke respondenten nog 38,4% voor het systeem waarbij de naam van de vader wordt toegekend tegenover 18% bij de vrouwen.

Uiteraard interesseerde het ons te weten waar dit grote verschil precies zit: in de groep scholieren of in de controlegroep.

Groep 9 had ons het antwoord moeten geven, maar dat is niet het geval. De mannelijke respondenten kiezen in beide groepen voor een nieuwe regeling. Bij de controlegroep gaat het om 63,2% van de mannen, bij de scholieren om 57,0%.

Andere variabelen zullen meer specifieke informatie moeten brengen voor dit eerder verrassende verschil ... al is het verschil onvoldoende om het significant te kunnen noemen.

Keuze van een naam volgens taal

Qua taal voorzagen wij voor de codering in 4 categorieën: Nederlands, Frans, Nederlands en Frans of een andere combinatie. Zo'n andere combinatie kon dan zijn Nederlands en Engels, Frans en Marokkaans, Frans en Spaans enz... De meeste dergelijke 'andere' combinaties waren te vinden bij Franstalige respondenten.

De verdeling van de naamkeuze volgens taal – zo zou men kunnen verwachten – zal wellicht weinig verschillen met de verdeling volgens regio die we reeds hebben besproken.

Groep 10 bewijst inderdaad dat er geen significante verschillen waar te nemen zijn naar gelang van de taal en dat de verdeling Vlaanderen-Wallonië bijna identiek dezelfde is als de verdeling Nederlands-Frans.

Keuze van een naam vlg. aard van de woonplaats (stedelijk/landelijk)

Bij de codering van een onderzoek is het onderscheid tussen stad en platteland meestal niet zo heel moeilijk. Brussel en Luik zijn stedelijk; Sint-Martens-Bodegem en Lot zijn landelijk. Maar nogal vaak zijn er twijfelgevallen. Daarom hebben wij ons beperkt tot 3 categorieën: stedelijk, semi-stedelijk en landelijk.

Groep 11 schotelt ons de resultaten voor, die ons vertellen dat op het platteland meer voor het behoud van het huidige systeem wordt geopteerd dan in de steden (30,5% tegen 27,1%) en dat anderzijds de optie 3 (ouders vrij in de naamkeuze) meer aanhangers heeft in de steden dan op het platteland: 44,9% tegen 39,9%.

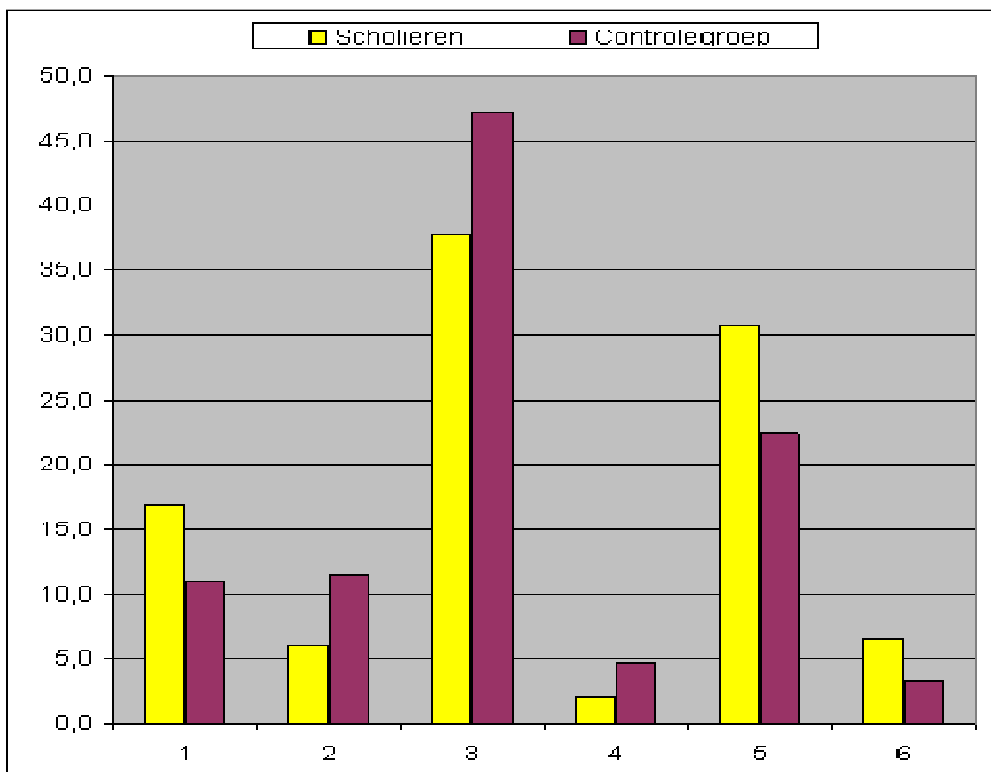
De 'semi-stedelijken' liggen er telkens een beetje tussenin.

De keuze voor optie 3 is op het nippertje significant volgens de X^2 -toets ook als we de samenvatting van de keuzen maken. Voor hen die een nieuw systeem wensen levert dat volgende percentages op: stad 67,6%; semi-stedelijk 66,1%; landelijk 62,9%. Maar significant of niet, waar men ook woont, de meerderheid blijft opteren voor een nieuw naamrecht.

Groep 3: Keuze volgens type respondent

Naamkeuze volgens Type respondent <i>in absolute cijfers</i>			
Naamkeuze	Type		Totalen
	Scholieren	Controlegroep	
Naam van vader of van moeder(1)	255	50	305
Dubbele familienaam(2)	91	52	143
Ouders vrij: vader/moeder/beide(3)	571	214	785
Enkel naam moeder(4)	32	21	53
Enkel naam vader (huidige regl.)(5)	465	102	567
Geen mening(6)	100	15	115
Totalen	1514	454	1968

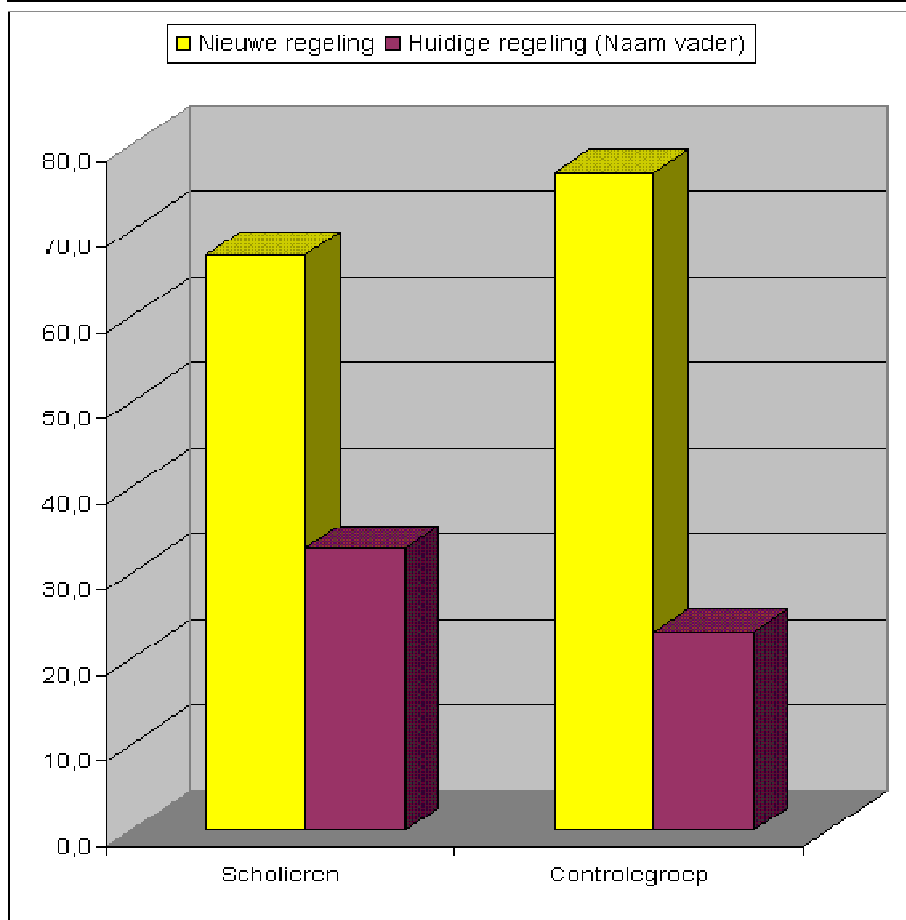
Naamkeuze volgens Type respondent <i>in procenten</i>			
Naamkeuze	Type		Totalen
	Scholieren	Controlegroep	
Naam van vader of van moeder(1)	16,8	11,0	15,5
Dubbele familienaam(2)	6,0	11,5	7,3
Ouders vrij: vader/moeder/beide(3)	37,7	47,1	39,9
Enkel naam moeder(4)	2,1	4,6	2,7
Enkel naam vader (huidige regl.)(5)	30,7	22,5	28,8
Geen mening(6)	6,6	3,3	5,8
Totalen	100,0	100,0	100,0

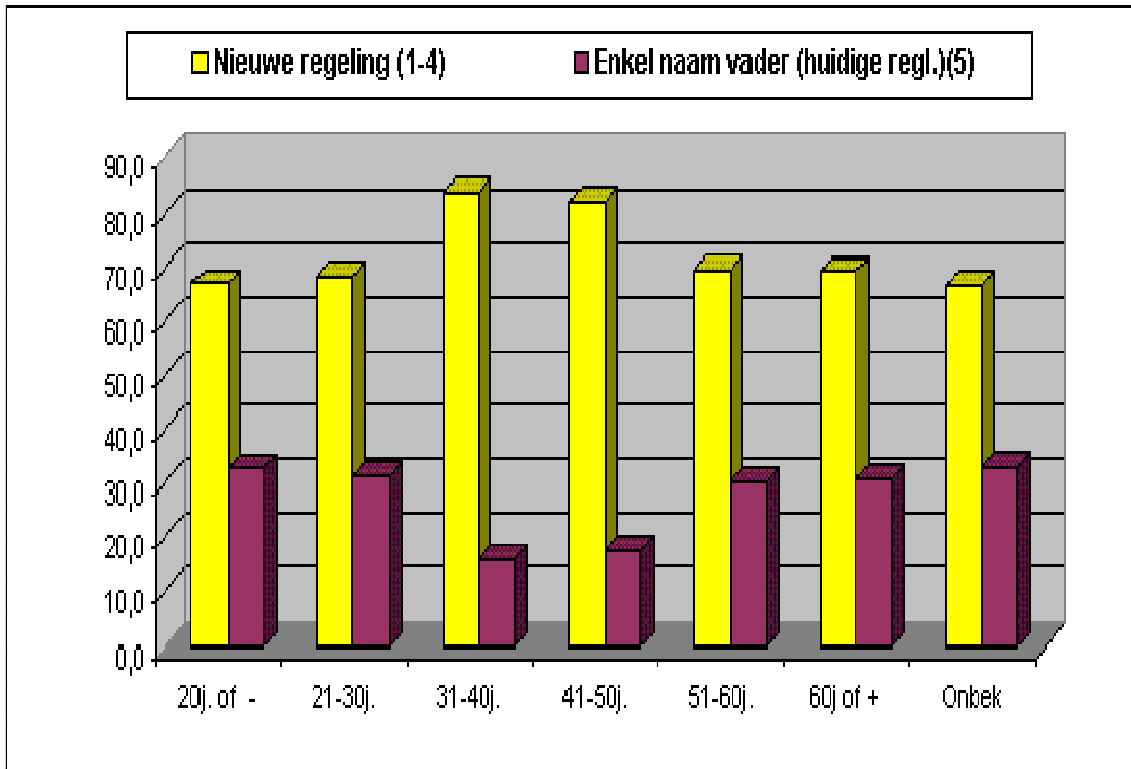

Groep 4: Keuze volgens type respondent – groepering keuze

Samenv. Naamkeuze volgens Type respondent <i>in absolute cijfers/weglating geen mening</i>			
Naamkeuze	Type		Totalen
	Scholieren	Controlegroep	
Nieuwe regeling	949	337	1286
Huidige regeling (Naam vader)	465	102	567
Totalen	1414	439	1853

Samenv. Naamkeuze volgens Type respondent <i>in procenten/weglating geen mening</i>			
Naamkeuze	Scholieren	Controlegroep	Totalen
	Nieuwe regeling	67,1	
Huidige regeling (Naam vader)	32,9	23,2	30,6
Totalen	100,0	100,0	100,0

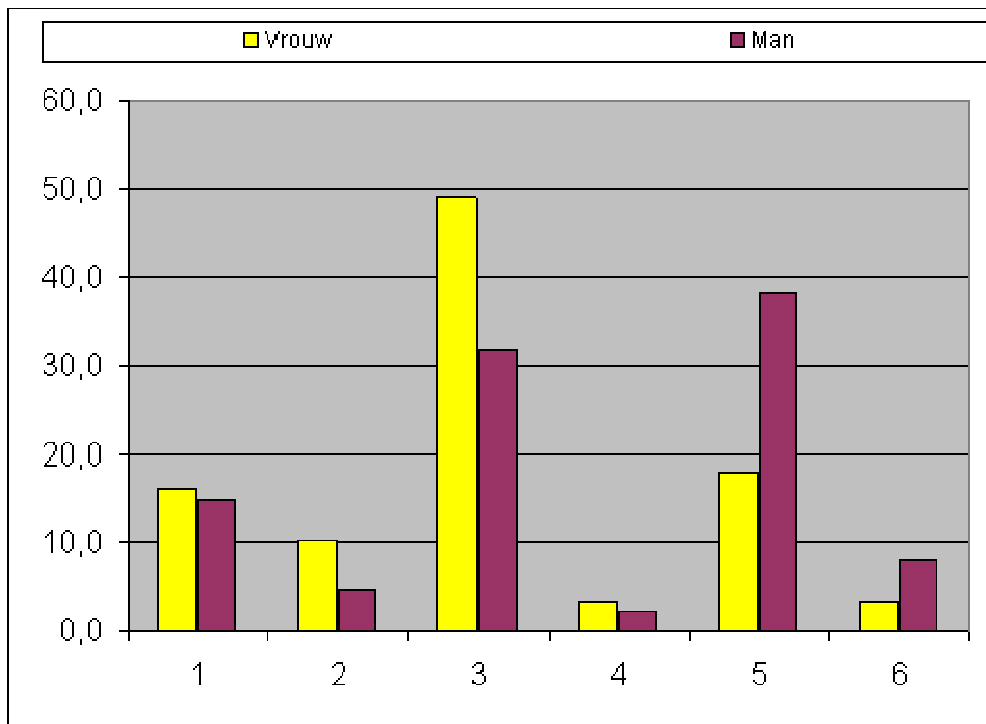

Groep 7: Keuze volgens geslacht

Naamkeuze volgens Geslacht <i>in absolute cijfers</i>			
Naamkeuze	Geslacht		Totalen
	Vrouw	Man	
Naam van vader of van moeder(1)	150	155	305
Dubbele familienaam(2)	95	48	143
Ouders vrij: vader/moeder/beide(3)	455	330	785
Enkel naam moeder(4)	30	23	53
Enkel naam vader (huidige regl.)(5)	167	400	567
Geen mening(6)	30	85	115
Totalen	927	1041	1968

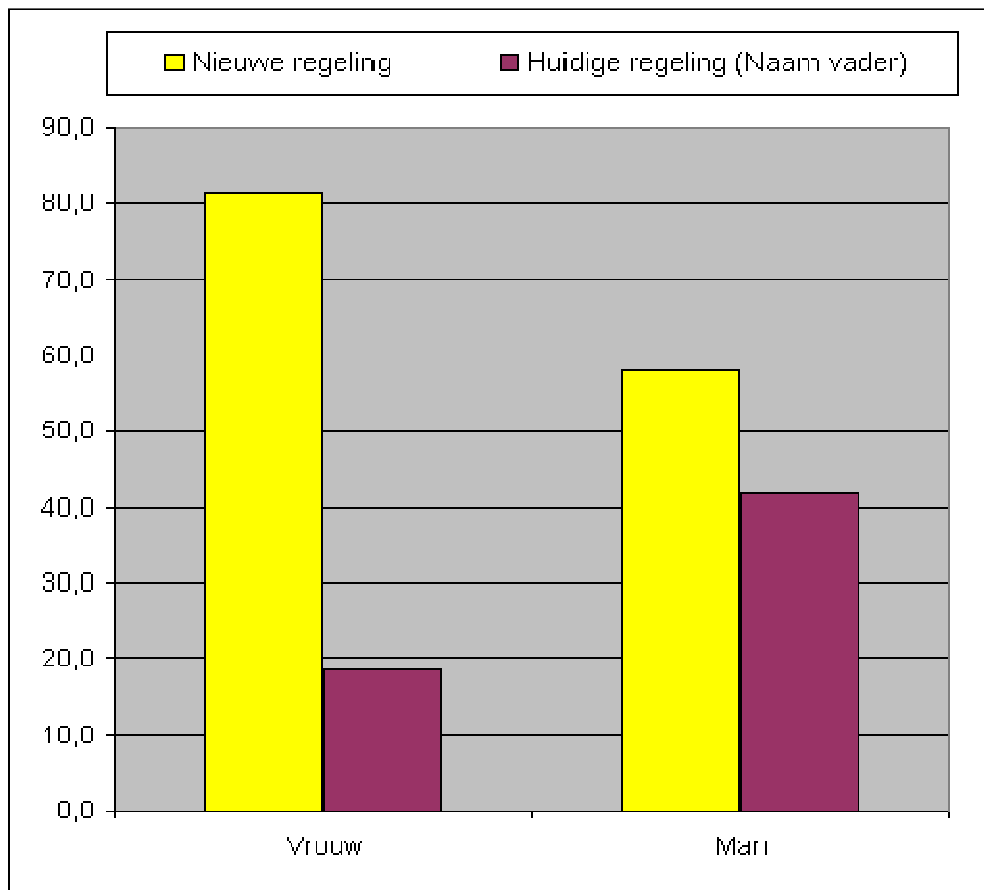
Naamkeuze volgens Geslacht <i>in procenten</i>			
Naamkeuze	Type		Totalen
	Vrouw	Man	
Naam van vader of van moeder(1)	16,2	14,9	15,5
Dubbele familienaam(2)	10,2	4,6	7,3
Ouders vrij: vader/moeder/beide(3)	49,1	31,7	39,9
Enkel naam moeder(4)	3,2	2,2	2,7
Enkel naam vader (huidige regl.)(5)	18,0	38,4	28,8
Geen mening(6)	3,2	8,2	5,8
Totalen	100,0	100,0	100,0

Groep 8: Samenvatting keuze volgens geslacht

Samenv. Naamkeuze volgens Geslacht <i>in absolute cijfers/weglating geen mening</i>			
Naamkeuze	Geslacht		Totalen
	Vrouw	Man	
Nieuwe regeling	730	556	1286
Huidige regeling (Naam vader)	167	400	567
Totalen	897	956	1853

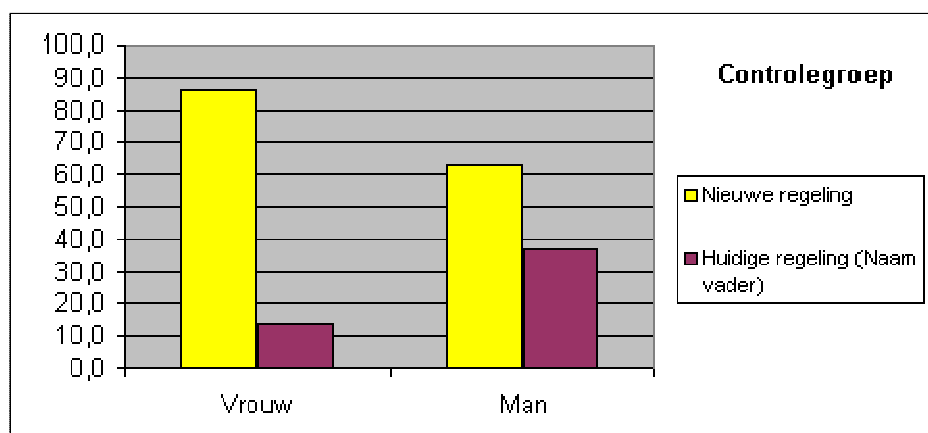
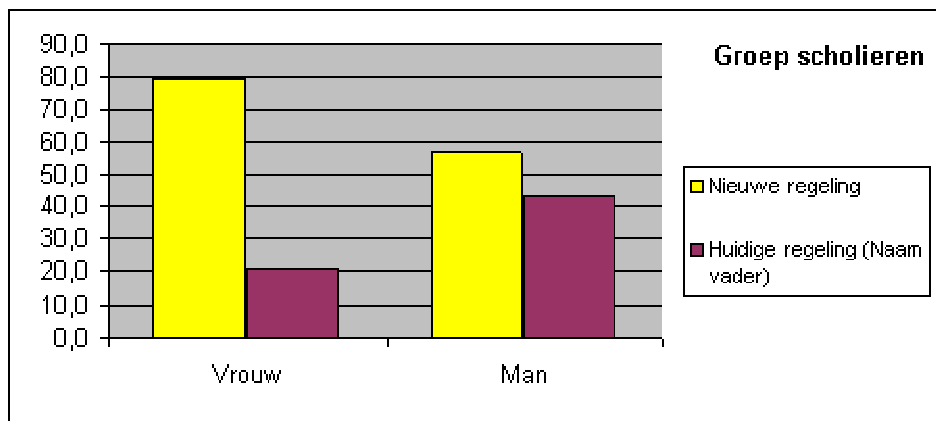
Samenv. Naamkeuze volgens Geslacht <i>in procenten/weglating geen mening</i>			
	Vrouw	Man	Totalen
Nieuwe regeling	81,4	58,2	69,4
Huidige regeling (Naam vader)	18,6	41,8	30,6
Totalen	100,0	100,0	100,0

Groep 9: Samenvatting Keuze volgens geslacht en type respondent (scholieren of controle groep)

Samenv. Naamkeuze volgens Geslacht <i>in absolute cijfers/weglating geen mening</i>					
Naamkeuze	Scholieren		Controlegroep		Totalen
	Vrouw	Man	Vrouw	Man	
Nieuwe regeling	508	441	222	115	1286
Huidige regeling (Naam vader)	132	333	35	67	567
Totalen	640	774	257	182	1853

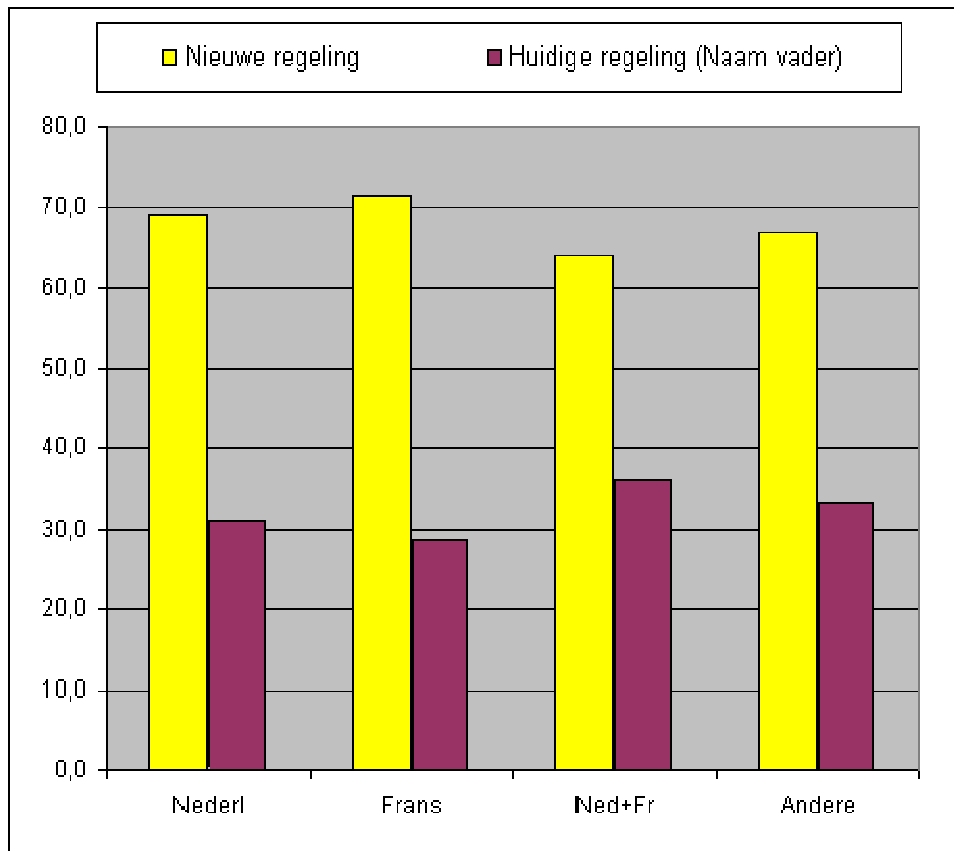
Samenv. Naamkeuze volgens Geslacht <i>in procenten/weglating geen mening</i>					
	Vrouw	Man	Vrouw	Man	Totalen
Nieuwe regeling	79,4	57,0	86,4	63,2	69,4
Huidige regeling (Naam vader)	20,6	43,0	13,6	36,8	30,6
Totalen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Groep 10: Samenvatting keuze volgens taal

Samenv. Naamkeuze volgens Taal <i>in absolute cijfers/weglating geen mening</i>					
Naamkeuze	Talen				Totalen
	Nederl	Frans	Ned+Fr	Andere	
Nieuwe regeling	896	297	53	40	1286
Huidige regeling (Naam vader)	403	120	30	20	573
Totalen	1299	417	83	60	1859

Samenv. Naamkeuze volgens Taal <i>in procenten/weglating geen mening</i>					
Naamkeuze	Nederl	Frans	Ned+Fr	Andere	Totalen
Nieuwe regeling	69,0	71,2	63,9	66,7	69,2
Huidige regeling (Naam vader)	31,0	28,8	36,1	33,3	30,8
Totalen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

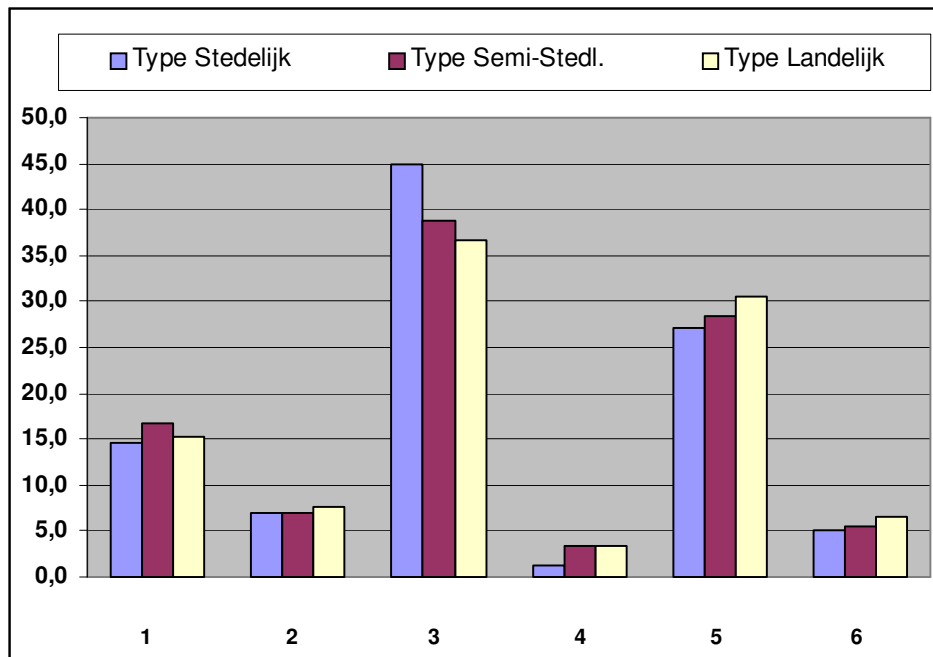

Groep 11: keuze volgens de aard van de woonplaats

Naamkeuze volgens aard van de woonplaats <i>in absolute cijfers</i>				
Naamkeuze	Type			Totalen
	Stedelijk	Semi-Stedl.	Landelijk	
Naam van vader of van moeder(1)	90	99	116	305
Dubbele familienaam(2)	43	42	58	143
Ouders vrij: vader/moeder/beide(3)	278	230	277	785
Enkel naam moeder(4)	8	20	25	53
Enkel naam vader (huidige regl.)(5)	168	168	231	567
Geen mening(6)	32	33	50	115
Totalen	619	592	757	1968

Naamkeuze volgens aard van de woonplaats <i>in procenten</i>				
Naamkeuze	Type			Totalen
	Stedelijk	Semi-Stedl.	Landelijk	
Naam van vader of van moeder(1)	14,5	16,7	15,3	15,5

Dubbele familienaam(2)	6,9	7,1	7,7	7,3
Ouders vrij: vader/moeder/beide(3)	44,9	38,9	36,6	39,9
Enkel naam moeder(4)	1,3	3,4	3,3	2,7
Enkel naam vader (huidige regl.)(5)	27,1	28,4	30,5	28,8
Geen mening(6)	5,2	5,6	6,6	5,8
Totalen	100,0	100,0	100,0	100,0

Keuze van een naam volgens beroepscategorie

Een indeling in beroepscategorieën is ‘een oud zeer’ bij sociologische onderzoeken. Ellenlange dissertaten werden hierover geschreven. We gaan daar niet op ingaan.

Wij hebben het relatief eenvoudig gehouden en we hebben ons beperkt tot 3 categorieën: Hoog, Midden en Laag; en we hebben binnen het onderzoeksteam duidelijke afspraken gemaakt inzake de codering.

In het statistisch overzicht dat wij geven, sluiten we de grote groep zonder beroep (de scholieren) uit, zodat er nog een groep respondenten overblijft van 448. Dat overzicht vindt men terug in groep 12.

Binnen de drie groepen zien we dat de meerderheid kiest voor een ander systeem dan het huidige.

We zien echter ook dat hoe hoger de beroepscategorie, hoe minder men kiest voor het huidige systeem: Hoog 17,7%, Midden 24,2% en Laag 30,5%. En als we de keuzen voor een nieuw naamrecht samenvoegen (opties 1 tot en met 4) dan komen we tot een omgekeerde trend: Hoog 79,8%, Midden 71,0% en Laag 66,1%. Een duidelijk significant verschil.

Keuze van een naam volgens burgerlijke staat

De informatie over de burgerlijke staat hebben wij ingedeeld in 5 categorieën: 1. ongehuwd; 2. gehuwd of samenwonend; 3. gescheiden; 4. partner overleden; 5. geen informatie.

De gegevens hieromtrent staan in groep 13.

In alle categorieën opteert een meerderheid van de respondenten voor optie 3 (vrije naamkeuze voor de ouders).

De groep 'overleden' is te beperkt om er iets zinnigs te kunnen over zeggen.

Tussen de andere 3 groepen, van ongehuwde, over gehuwde/samenwonende tot gescheiden personen is er wel een duidelijke trend die in het blokdiagram duidelijk tot uiting komt in de gele en de rode blokken. Ongehuwde personen opteren nog voor 30,2% voor het huidige systeem, gehuwde personen en samenwonenden voor 23,8% en gescheiden personen voor 15,4%. Voor optie 3 (vrijheid voor de ouders) is er dan een even duidelijke tegengestelde trend: van 38,2%, over 45,% tot 53,8%. Duidelijke significante verschillen.

Keuze van een naam volgens onderwijstype

Zijn een gelijkaardige verschillen ook terug te vinden bij de groep scholieren? We denken dan aan verschillen inzake onderwijstype en inzake de aard van het onderwijs.

Met onderwijstype bedoelen we: 1. gemeenschapsonderwijs, 2. vrij onderwijs en 3. provinciaal onderwijs. De gegevens hieromtrent vindt men in groep 14.

Met de aard van het onderwijs bedoelen we algemeen onderwijs, technisch onderwijs en beroepsonderwijs. Groep 15 heeft hierop betrekking.

In groep 14 zien we een merkwaardig verschil tussen gemeenschapsonderwijs en vrij onderwijs. In het vrije onderwijs zien we dat de optie 5 (huidig systeem) een net iets hoger percentage haalt (34,8%) dan de optie 3 (vrije keuze ouders) namelijk 34,2%. Ook in het provinciale onderwijs haalt de optie 5 een relatief hoge score, maar daar staat de hoogste score tegenover voor optie 3.

Als we de keuze voor een nieuw naamrecht samenvatten (optie 1 tot en met 4) dan haalt het gemeenschapsonderwijs 74,5% tegenover 58,4% voor het vrije onderwijs en 62,8% voor het provinciale onderwijs.

Een duidelijk verschil in waardering dus.

Keuze van een naam volgens aard van het onderwijs

Ook in groep 15 zien we zeer duidelijke verschillen. In het algemeen vormend onderwijs opteert nog slechts 25,0% voor het behoud van het huidige systeem en kiest 70,4% voor

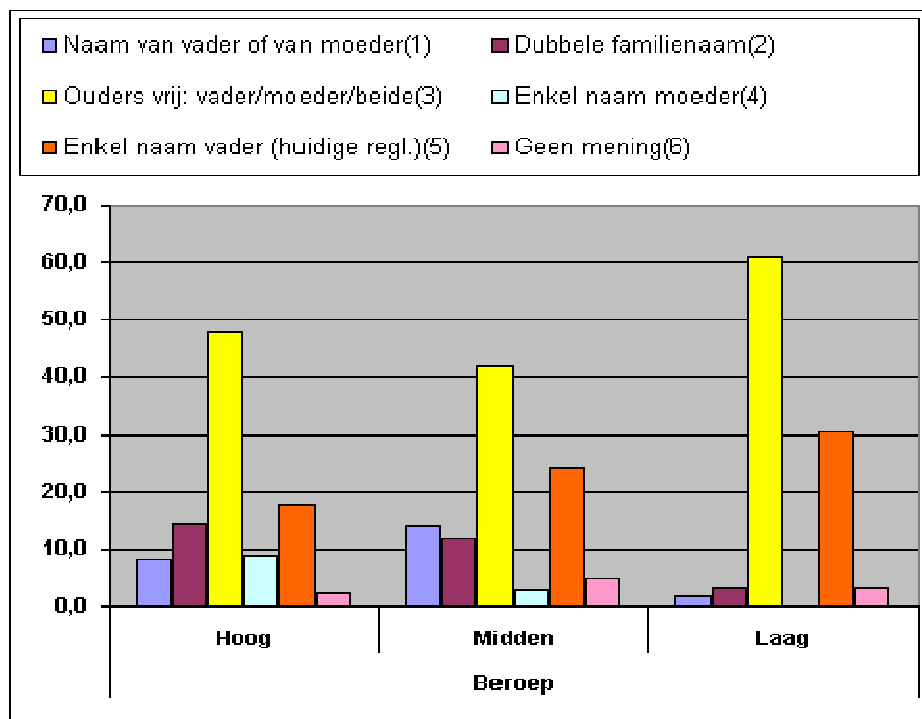
een nieuw naamrecht; in het technisch onderwijs wil 37,8% het behoud van het huidige systeem tegen 52,2% dat voor verandering kiest. In het beroepsonderwijs bedragen deze percentages 31,3% tegen 62,9%.

We hebben er tot nu toe niet op gewezen, maar het aandeel respondenten dat geen mening heeft omtrent de naamkeuze was, voor het geheel van de populatie niet erg groot. In groep 15 echter zien we dat verhoudingsgewijs, de grootste groep zonder mening te vinden is bij respondenten uit het technisch en het beroepsonderwijs, resp. 10,0% en 8,7%.

Groep 12: Keuze volgens beroepscategorie

Naamkeuze volgens beroepscategorie <i>in absolute cijfers</i>				
Naamkeuze	Beroep			Totalen
	Hoog	Midden	Laag	
Naam van vader of van moeder(1)	13	33	1	47
Dubbele familienaam(2)	23	27	2	52
Ouders vrij: vader/moeder/beide(3)	76	97	36	209
Enkel naam moeder(4)	14	7	0	21
Enkel naam vader (huidige regl.)(5)	28	56	18	102
Geen mening(6)	4	11	2	17
Totalen	158	231	59	448

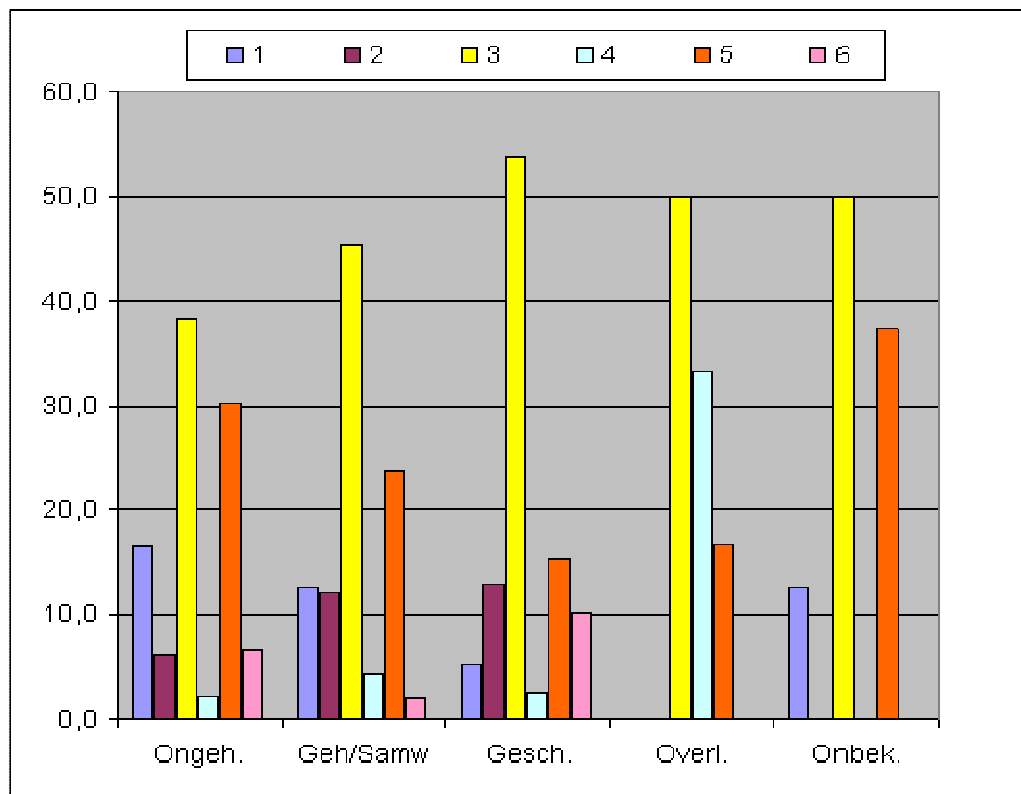
Naamkeuze volgens beroepscategorie <i>in procenten</i>				
Naamkeuze	Beroep			Totalen
	Hoog	Midden	Laag	
Naam van vader of van moeder(1)	8,2	14,3	1,7	10,5
Dubbele familienaam(2)	14,6	11,7	3,4	11,6
Ouders vrij: vader/moeder/beide(3)	48,1	42,0	61,0	46,7
Enkel naam moeder(4)	8,9	3,0	0,0	4,7
Enkel naam vader (huidige regl.)(5)	17,7	24,2	30,5	22,8
Geen mening(6)	2,5	4,8	3,4	3,8
Totalen	100,0	100,0	100,0	100,0

Groep 13: Keuze volgens burgerlijke staat

Keuze van een naam volgens burgerlijke staat							
<i>in absolute cijfers</i>							
Keuze	Burgerl. Staat					Tot.	Tot.
	Ongeh.	Geh/Samw	Gesch.	Overl.	Onbek.		
Naam van vader of van moeder	1	258	43	2	0	2	306
Dubbele familienaam	2	96	42	5	0	0	145
Ouders vrij: vader/moeder/beide	3	597	156	21	3	8	788
Enkel naam moeder	4	35	15	1	2	0	57
Enkel naam vader (huidige regl.)	5	472	82	6	1	6	572
Geen mening	6	104	7	4	0	0	121
Totalen		1562	345	39	6	16	1968

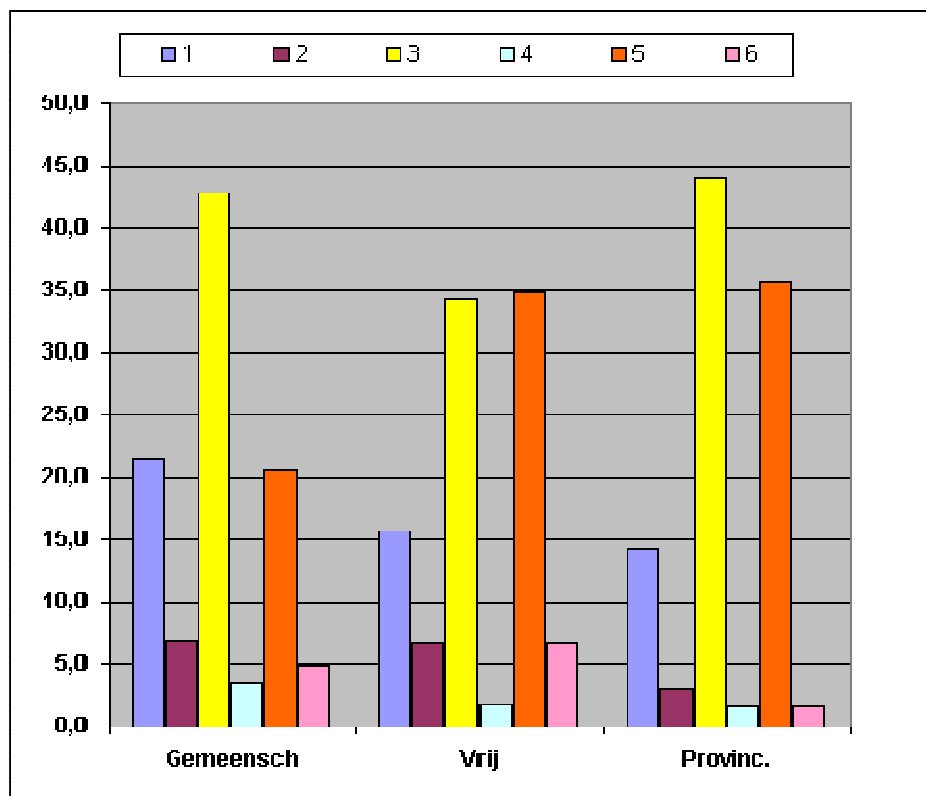
Keuze van een naam volgens burgerlijke staat							
<i>in procenten</i>							
Keuze	Burgerl. Staat					Tot.	Tot.
	Ongeh.	Geh/Samw	Gesch.	Overl.	Onbek.		
Naam van vader of van moeder	1	16,5	12,5	5,1	0,0	12,5	15,5
Dubbele familienaam	2	6,1	12,2	12,8	0,0	0,0	7,4
Ouders vrij: vader/moeder/beide	3	38,2	45,2	53,8	50,0	50,0	40,0
Enkel naam moeder	4	2,2	4,3	2,6	33,3	0,0	2,9
Enkel naam vader (huidige regl.)	5	30,2	23,8	15,4	16,7	37,5	29,1
Geen mening	6	6,7	2,0	10,3	0,0	0,0	6,1
Totalen		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Groep 14: keuze volgens onderwijstype

Keuze van een naam volgens onderwijstype <i>in absolute cijfers</i>					
Keuze	Onderwijstype			Tot.	
	Gemeensch	Vrij	Provinc.		
Naam van vader of van moeder	1	88	129	38	256
Dubbele familienaam	2	28	55	8	93
Ouders vrij: vader/moeder/beide	3	175	280	117	575
Enkel naam moeder	4	14	14	4	36
Enkel naam vader (huidige regl.)	5	84	285	95	469
Geen mening	6	20	55	4	85
Totalen		409	818	266	1493

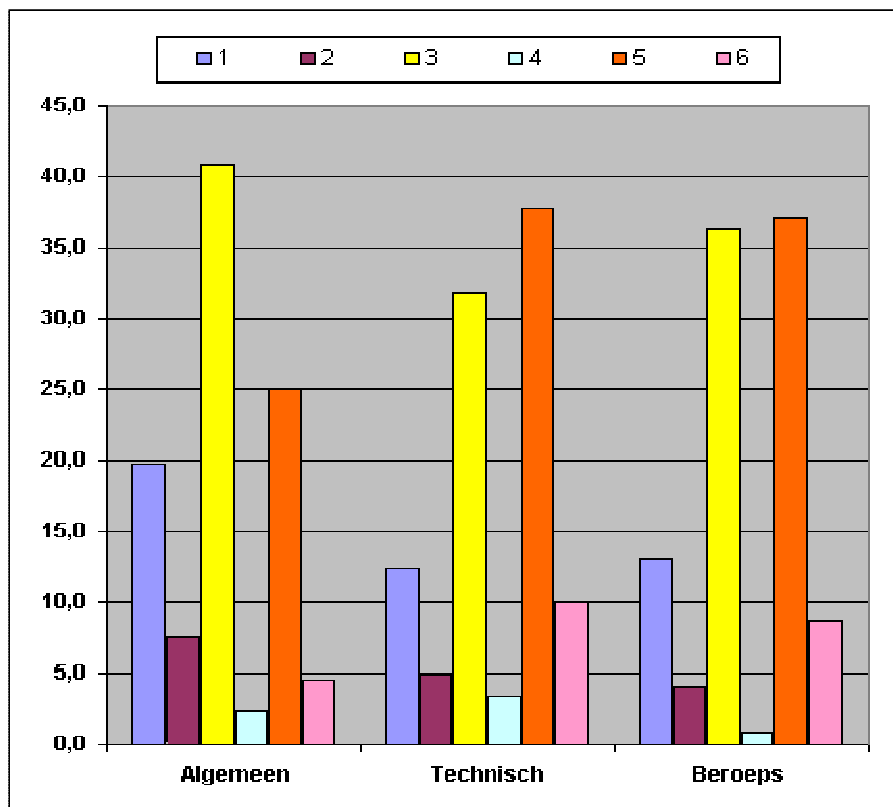
Keuze van een naam volgens onderwijstype <i>in procenten</i>					
Keuze	Onderwijstype			Tot.	
	Gemeensch	Vrij	Provinc.		
Naam van vader of van moeder	1	21,5	15,8	14,3	17,1
Dubbele familienaam	2	6,8	6,7	3,0	6,2
Ouders vrij: vader/moeder/beide	3	42,8	34,2	44,0	38,5
Enkel naam moeder	4	3,4	1,7	1,5	2,4
Enkel naam vader (huidige regl.)	5	20,5	34,8	35,7	31,4
Geen mening	6	4,9	6,7	1,5	5,7
Totalen		100,0	100,0	100,0	100,0

Groep 15: Keuze volgens aard onderwijs

Keuze van een naam volgens onderwijstype <i>in absolute cijfers</i>					
Keuze	Aard onderwijs			Tot.	Tot.
	Algemeen	Technisch	Beroeps		
Naam van vader of van moeder	1	153	41	51	246
Dubbele familienaam	2	58	16	16	92
Ouders vrij: vader/moeder/beide	3	315	105	142	565
Enkel naam moeder	4	18	11	3	36
Enkel naam vader (huidige regl.)	5	193	125	145	468
Geen mening	6	35	33	34	108
Totalen		772	331	391	1494

Keuze van een naam volgens onderwijstype <i>in procenten</i>					
Keuze	Aard onderwijs			Tot.	Tot.
	Algemeen	Technisch	Beroeps		
Naam van vader of van moeder	1	19,8	12,4	13,0	16,5
Dubbele familienaam	2	7,5	4,8	4,1	6,2
Ouders vrij: vader/moeder/beide	3	40,8	31,7	36,3	37,8
Enkel naam moeder	4	2,3	3,3	0,8	2,4
Enkel naam vader (huidige regl.)	5	25,0	37,8	37,1	31,3
Geen mening	6	4,5	10,0	8,7	7,2
Totalen		100,0	100,0	100,0	100,0

IV. CONCLUSIES

Door deze sociologische studie hopen wij een bijdrage te hebben geleverd tot het maatschappelijke debat omtrent de naamgeving aan een kind, waarover wij het in de studie zelf uitvoerig hebben gehad.

Wij hebben erop gewezen dat ons land hoogdringend aan zijn internationale verplichtingen moet voldoen zowel bij de Raad van Europa als bij de Verenigde Naties. Op een paar uitzonderingen na, hebben ten andere de meeste andere Europese landen hun wetgeving aan de internationale normering aangepast.

In ons land is sinds lang een maatschappelijk debat aan de gang, dat al geleid heeft tot een hele resem wetsvoorstellen en, onlangs nog, tot een gezamenlijk standpunt, over de diverse democratische politieke fracties heen van de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Dat voorstel zou neerkomen op de in deze studie zo vaak gehanteerde 'optie 3' namelijk de vrijheid van de ouders om te kiezen tussen ofwel de naam van de vader, ofwel de naam van de moeder, ofwel beider namen in een volgorde die ze zelf beslissen. Bij de argumenten pro en contra die wij uitvoerig hebben aangehaald voor de diverse opties, hebben wij kunnen vaststellen dat die optie blijkbaar de doorgaans meest aanvaardbare oplossing is. Ook in ons onderzoek komt die optie als de meest logische naar voor. We komen hier nog even op terug.

In onze sociologische benadering hebben wij speciale aandacht gehad, als uitgangspunten, voor de zogenaamde EVS (European Value Study) waarvan de Belgische bijdrage vorig jaar verscheen en voor het onderzoek van Sonecom (1998) in opdracht van de Raad van de Gelijke Kansen voor Mannen en Vrouwen.

Omdat de sociologie een wetenschappelijke bezigheid is die speurt naar waarden, doelen en normen, en naar de structuren waarin deze een plaats krijgen, gingen wij in dit onderzoek op zoek naar een mogelijke verandering in de waardering van de Belgen t.o.v. de naamgeving, en we kaderden dit in een globale waardering t.o.v. huwelijk en gezin, zoals die bestudeerd werd door J. Kerkhofs in de EVS. Meer concreet wilden wij, zoals J. Kerkhofs, de hypothese toetsen van een generationele trend, zoals die overigens ook tot uiting kwam in de Sonecom studie.

Zoals Kerkhofs hebben ook wij in onze studie moeten vaststellen dat er van een generationele trend geen sprake is; en hiermee hebben wij meteen ook de bevindingen van Kerkhofs kunnen bevestigen.

Uit onze studie is duidelijk gebleken dat de leeftijd geen enkele rol speelt bij de houding, de waardering, die men aanneemt tegenover de naamgeving voor een kind. Meer nog, het is gebleken dat alle leeftijdsgroepen – in tegenstelling tot de Sonecom-studie – haast unaniem het huidige systeem (de naam van de vader) verlaten en de voorkeur geven aan die fameuze optie 3, de vrije keuze aan de ouders.

Een aantal bevindingen van het Sonecom-onderzoek werden verder - als hypothese - opnieuw in vraag gesteld. Het verrassende aan dit onderzoek is, dat geen enkele van deze hypothesen kon worden weerhouden. Haast alle bevindingen van het Sonecom-onderzoek worden - op vijf jaar tijd - tegengesproken. Een verrassende wending in de waardering van onze landgenoten t.o.v. de naamgeving.

Bij heel onze onderzoekspopulatie - die als representatief mag worden beschouwd met een totaal van 1968 respondenten - over alle geledingen heen, vinden we een meerderheid die opteert voor een nieuw naamrecht. Dat geldt niet alleen voor de leeftijd, maar ook voor de geografische herkomst, het geslacht, de taal, de beroepscategorie, de burgerlijke staat, het gevolgde onderwijstype en de aard van het gevolgde onderwijs.

We stelden wel een aantal significante verschillen vast, die we nog even graag op een rijtje zetten:

- inwoners van de regio Brussel zijn eerder geneigd het naamrecht te veranderen dan Vlamingen en Walen;
- er zijn nog steeds meer mannen die vasthouden aan het huidige systeem van naamgeving dan vrouwen;
- bewoners van het platteland zijn duidelijk minder uitgesproken voor een nieuw naamrecht dan stedelingen;
- hoe hoger de beroepscategorie waarin men zich bevindt, hoe minder men kiest voor het huidige systeem;
- ongehuwde personen opteren meer voor het huidige systeem van gehuwden, en significant meer dan gescheiden personen;
- in het gemeenschapsonderwijs, in iets mindere mate ook in het provinciale onderwijs, is men meer voor een nieuw naamrecht, dan in het vrije onderwijs;
- tenslotte stellen we vast dat scholieren uit het beroeps- en het technisch onderwijs significant veel behoudensgezinder zijn inzake het naamrecht dan scholieren uit het algemeen vormend onderwijs.

Het woord is nu aan de wetgever.

Minister Verwilghen heeft onlangs verklaard dat het nieuwe naamrecht niet voor morgen is, omdat er nogal wat wetgevend werk moet worden voorbereid vooraleer een nieuw systeem van naamgeving kan worden ingevoerd. Dat is juist. In Frankrijk bijvoorbeeld, waar men vandaag een stapje vóór staat, werd in februari 2001 niet één wet inzake de naamgeving goedgekeurd, maar tegelijk ook een wet inzake de afstamming en een wet inzake de adoptie. En daarmee zal het niet ophouden. Dat is ten andere ook de reden waarom de Franse regering in afwachting van een tweede lezing van de drie wetsontwerpen, een ruim maatschappelijk debat op gang hoopt te brengen.

Dat debat is er bij ons.

De voorbereidingen voor een nieuw naamrecht kunnen starten.
